

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
_____ Олена БРЕЖНЄВА
« ___ » _____ 2021 року

**«ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАТЬ ПРО БАЛЕТ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта»
Лобас Оксани Олександрівни

Науковий керівник:
Макаренко Л. В., кандидат
педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Лопатіна Г. О., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри прикладної
психології та логопедії
Бердянського державного
педагогічного університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ___ » _____ 2021 р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАНЬ ПРО МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО У ДОШКІЛЬНИКІВ	11
1.1. Актуальні проблеми знань у дошкільній педагогіці на сучасному етапі.....	11
1.2. Музично-освітня діяльність у музичному вихованні дітей дошкільного віку.....	24
1.3. Дитячий балет як форма музично-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку	32
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАНЬ ПРО БАЛЕТНЕ МИСТЕЦТВО У ДОШКІЛЬНИКІВ	41
2.1. Характеристика рівня музично-освітніх знань у старших дошкільників	41
2.2. Реалізація педагогічних умов формування елементарних знань про балетне мистецтво у старших дошкільників.....	61
2.3. Результати експериментальної роботи з формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку.....	77
Висновки до другого розділу	84
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне життя ставить перед людиною багато проблем. Для вирішення всіх цих проблем людині потрібний великий запас знань і умінь. Діти починають отримувати знання й уміння у закладі дошкільної освіти. Вони поступово пізнають, як зазначають науковці, навколишній світ від простого до складного. Пізнавальний інтерес дошкільників виявляється у прагненні взнавати нове. Діти з'ясовують незрозуміле про якість, властивості предметів, явища дійсності. Вони мають бажання зрозуміти їх сутність. Крім того, знайти стосунки, що є між дітьми, і зв'язки. Відомо, що до позитивних емоцій відноситься здивування, радість, гордість та ін. Позитивні емоції створюють у дітей дошкільного віку упевненість в своїх силах, спонукають до нового пошуку.

Головним є те, як вважають авторитетні дослідники, необхідно підвищувати якість навчання і виховання підростаючого покоління, укріпляти зв'язок навчання з життям. У вирішенні цих завдань, на думку провідних вчених, велике значення має вдосконалення методів навчання і виховання. Звідси виникає необхідність підвищення ролі знань дітей старшого дошкільного віку, активного їх засвоєння.

Тенденції в розвитку особистості в умовах сучасної освіти, на думку вчених, пов'язуються, по-перше, зі змістом. По-друге, зі структурою знань, їх системністю. У ряді досліджень доказана можливість засвоєння старшими дошкільниками невеликих систем знань про деякі області дійсності, їх вплив на розвиток дітей. У роботі з дітьми, як наголошують дослідники О. Долинна, О. Низковська та ін., потрібно сприяти виникненню у них прагнення пізнавати навколишній світ і себе у ньому. Крім того, ознайомлювати з творами різних видів мистецтва, виховувати бажання сприймати й творити прекрасне, займатися мистецькою діяльністю. Дослідники вважають також, що у дітей необхідно формувати шанобливе та бережне ставлення до всього живого, неживої природи і предметів

рукотворного світу та інші базові якості особистості. Як бачимо, науковці вважають, що на першому місці має бути особистість дитини, її можливості й готовність до активного входження в соціум, до виконання будь-якої діяльності [17, с. 20].

Існує визнана думка, що необхідно акцентувати увагу на виховання дітей у таких художніх видах діяльності як образотворча, музична, хореографічна, театралізована, основою яких є різні види мистецтва. Підхід сучасних дослідників О. Долинної, О. Дронової, Л. Масол, І. Ликової, Г. Сухорукової та ін., який вони відстоюють, ґрунтується на синтезі мистецтв і принципах інтегрованого підходу. Взаємодія різних видів мистецтв, як вважає низка сучасних дослідників, зумовлена єдиними законами художнього мислення. Будь-який твір мистецтва у дітей дошкільного віку викликає різні музичні, художні, літературнопоетичні, хореографічні асоціації. Тобто це взаємна зумовленість об'єктів один одним [45, С. 121].

У дослідженнях психологів і музикознавців (А. Костюк, Е. Незайкінський, Б. Теплов та ін.) наголошується, що для розуміння музики необхідне осмислення її змісту на основі активізації емоційно-образних переживань. На їх думку, необхідна аналітико-синтетична робота свідомості. Така робота направлена на виділення основних елементів звукової тканини музичного твору.

Теоретичну базу склали:

– дослідження в області естетичного виховання особистості (О. Долинна, О. Дубровська, І. Зязюн, А. Мелік-Пашаєв, О. Отич, С. Соломаха, Р. Чумічова, Л. Школяр та ін.);

– положення про активну роль мистецтва в становленні особистості (В. Остроуменський, С. Шушарджан та ін.);

– роботи з проблем музичного виховання дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти (Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, А. Гогоберідзе, В. Деркунська, Р. Зініч, А. Кенеман, Т. Науменко, М. Метлов, О. Радинова, І. Рудченко, С. Шоломович та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дошкільний період вважається сензитивним для залучення дітей до різних видів мистецтва (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, І. Зязюн, Е. Ільєнко, М. Каган, О. Кононко, Т. Науменко, Б. Неменський та ін.). Дослідники пропонують насичувати життя дітей мистецтвом, вводити їх у світ музики, літератури, живопису, театру, танцю. На їх думку, синтезом різних видів мистецтва є мистецтво балету. Вони акцентують увагу на тому, що дітей старшого дошкільного віку необхідно знайомити з цим видом театрального мистецтва. Саме мистецтво балету відкриває дошкільникам великі можливості для розвитку їх художньої культури .

Вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, рівень їх художньої культури дозволяють сучасним науковцям встановлювати зв'язок музики з театром і балетом. Завдяки педагогам різні види мистецтва стають для дітей цілісним засобом пізнання світу та самореалізації. Підхід до організації взаємодії дошкільників із різними видами мистецтва, як стверджують провідні вчені, є інтеграційний. Це дає можливість дітям виражати свої емоції і відчуття знайомими для них засобами (звуками, фарбами, рухами, словом).

Відомо, що відвідування музичного театру є яскравою культурною подією в житті дітей дошкільного віку. Музичний театр, як відзначає В. Фельзенштейн, підкоряється всім без виключення театральним законам. У той же час, музичний театр збагачений виразним засобом – музикою. Так, завдяки музиці театр добивається більш високої міри впливу на глядача, чим будь-які інші види театрального мистецтва.

Цінителів музичного театру, на думку дослідників, потрібно виховувати з дитинства. Вони стверджують, що необхідно ввести дітей в атмосферу музичного театру, збудити у них потребу в його відвідуваннях, познайомити дітей із жанрами музичного театру, у тому числі і балетом. Цю роботу потрібно, як вважають вчені, починати вже з дошкільного віку. У цьому віці діти схильні до сприйняття різних видів мистецтва.

Яскраве видовище, святковість, інтеграція мистецтв у музичному театрі робить на дітей дошкільного віку величезний вплив, збуджує в них інтерес до музики, бажання зустрітися з музикою.

Зрозуміло, далеко не всі балети доступні дошкільникам. Балетний спектакль для дітей дошкільного віку, як вважають автори ряду робіт, має бути яскравим, невеликим за об'ємом. Крім того, балет для дітей повинен бути цікавим у музично-сценічному відношенні, зрозумілим дітям за змістом.

Ми згодні з думкою науковців, що відвідування музичного театру вимагає обов'язкової попередньої підготовки дітей дошкільного віку, яка у подальшому дає чудові результати. Так, ознайомлення старших дошкільників із балетними жанрами включає: знайомство з літературно-сюжетною основою, прослухування музичних фрагментів. Сюди додається образотворчий ряд (ескізи декорацій, костюми або інші витвори образотворчого мистецтва, створені «за мотивами» того або іншого балету).

Балети для дітей, як стверджують дослідники, це самостійний різновид балетних вистав. Балетне мистецтво активізує пізнавальний інтерес дітей. Крім того, балетне мистецтво залучає дітей до хореографічної та загальнолюдської культури, сприяє розвитку художнього смаку. Дитячий балет задовольняє потребу в самопізнанні та самоствердженні; є одним із засобів естетичного виховання.

Балетні вистави для дітей, як показує аналіз наукових робіт, рідко стають предметом спеціальних досліджень. Так, Р. Вагабов виявляє проблеми втілення «дитячої теми» у сучасному театрі. Він звертає увагу на вимоги, що висуваються до балетів для дітей, враховуючи вікову специфіку їх художньо-естетичного розвитку.

З середин 90-х ХХ століття, як стверджує Ю. Тодорюк, спостерігається поживлення створення балетів для дітей. Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва, на його думку, є провідним колективом у цій сфері.

Розглянемо позицію Б. Асаф'єва, який вважає, що хореографія і музика в балеті не є дзеркальним віддзеркаленням один одного. Щодо С. Спарджера, то він розглядає балет як засіб виховання постави, дисциплінованого і красивого руху, швидкої мозкової реакції і зосередженості.

Немає необхідності доводити, що в основі педагогічних вимог до визначення змісту, методики й організаційних форм занять з дітьми з хореографії лежить принцип виховуючого навчання. Виховання і навчання представляють нерозривну єдність. Як вважають науковці, під час педагогічного процесу діти дошкільного віку набувають знань та опановують навички й уміння. Одночасно вони формують свій світогляд, набувають кращих поглядів і рис характеру.

У дослідженнях О. Апраськіної, Н. Ветлугіної, Н. Гродзенської, І. Держинської, В. Шацької та ін. затверджується думка про необхідність придбань дітьми певних знань про музику. Проте, взаємозв'язок знань та емоційних переживань, знань про балет дітей старшого дошкільного віку розкриті недостатньо. Крім того, відсутнє визначення обсягу знань про балет, що підлягають засвоєнню дітьми дошкільного віку. Проблема формування знань про музику, про балетне мистецтво в аспекті доступності їх дітям старшого дошкільного віку не є предметом спеціального вивчення.

На сьогоднішній день сучасними дослідниками враховується роль знань дошкільників у процесі сприйняття мистецтва і в загальному їх розвитку, а також відсутність спеціальних досліджень у цій області і пов'язаний із цим відповідний стан практики. Тому можна вважати, що дослідження формування елементарних музично-освітніх знань у старших дошкільників є актуальним. Дана ситуація спонукала нас вибрати тему дослідження **«Формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку»**.

Об'єктом дослідження є процес засвоєння дітьми старшого дошкільного віку елементарних музичних знань, необхідних для повноцінного сприйняття музичного мистецтва.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування музично-освітніх знань дітей старшого дошкільного віку про балетне мистецтво.

У сучасній дошкільній педагогіці (Н. Ветлугіна, А. Зіміна, О. Мартиненко, О. Радинова, Т. Рубан, К. Тарасова, А. Шевчук та ін.) розроблені методики знайомства дітей старшого дошкільного віку з різними видами мистецтва.

Проте нам не вдалося знайти сучасні педагогічні технології залучення дітей до мистецтва балету як синтетичного виду театрального мистецтва, що і визначило **мету нашого дослідження** – визначити й експериментально довести ефективність впливу педагогічних умов на формування елементарних знань про балет у старших дошкільників, які б активізували процес сприйняття музичного мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми у психолого-педагогічній та мистецтвознавчій літературі з досліджуваної проблеми.
2. Визначити рівень уявлень дітей про балетне мистецтво та умінь у танцювальній діяльності.
3. Розробити й експериментально перевірити систему занять з формування первинних знань про балетне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку.

Починаючи дослідження, ми виходили з **припущення**, що формування первинних знань про музику і балет дітей старшого дошкільного віку буде успішним за наявності таких **педагогічних умов**:

- створення у старших дошкільників емоційно-позитивного відношення до балетного мистецтва;
- повідомлення дітям елементарних знань про балетне мистецтво;
- формування практичних умінь для здійснення дитячої танцювальної діяльності.

Елементарні знання про балетне мистецтво, які надаються дітям, повинні відповідати наступним **вимогам**:

– на перших етапах старшим дошкільникам повідомляються знання, які сприяють усвідомленню дітьми емоційно-образного змісту музики. У подальшому їх знайомлять з особливостями музичних жанрів і форм. Далі діти одержують знання, що стосуються найбільш яскравих засобів музичної виразності;

– повідомлення дорослими знань про балет старшим дошкільникам відбувається безпосередньо у зв'язку з прослуханням балетного твору;

– обсяг знань про балет для дошкільників організовується й упорядковується на основі засвоєння тематичного словника музичних термінів.

Методологічною основою роботи є науково-обґрунтовані теорії про знання дітей дошкільного віку, мистецтвознавчі та психолого-педагогічні теорії про роль мистецтва в розвитку особистості дитини (І. Бех, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, І. Зязюн, О. Кононко, Т. Науменко, О. Отич, Т. Танько, Б. Теплов та ін.); про балет і балетне мистецтво, методичні рекомендації з розвитку танцювальної діяльності (О. Мартиненко, А. Шевчук).

У процесі дослідження використовували наступні **методи**: вивчення й аналіз психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури з теми дослідження; педагогічний експеримент у його констатувальній функції, що включає педагогічне спостереження та бесіди з дітьми; анкетування та ін.; формувальний і контрольний етапи; метод математичної обробки результатів дослідження.

Дослідження проводилось у декілька етапів.

Перший етап (вересень 2020 р. – січень 2021 р.) – пошуково-теоретичний. Проаналізована педагогічна, психологічна і методична література, складений план експериментальної частини роботи.

На другому етапі (лютий – червень 2021 р.) – дослідно-експериментальному – розроблені теоретичні положення дослідження і проведений експеримент.

Третій етап (липень – листопад 2021 р.) – узагальнююче-аналітичний. Проведений аналіз, узагальнення і систематизація отриманих результатів, сформульовані основні висновки дослідження.

Практична значимість дослідження: систематизовані музичні знання про балетне мистецтво, які одержують діти старшого дошкільного віку, сприятимуть реалізації завдань сучасної програми музичного виховання дошкільників. Апробовано модель формування первинних знань про музику і балет у старших дошкільників. Методичні рекомендації з використання педагогічних прийомів дають можливість формувати у дітей старшого дошкільного віку елементарні знання про балет поетапно, у певній послідовності.

Експериментальна база дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилася на базі КДНЗ «Ясла-садок № 85 «Якірець» Маріупольської міської ради Донецької області» м. Маріуполь. У педагогічному експерименті взяли участь 42 дитини старшого дошкільного віку.

Апробація роботи. Результати експериментального дослідження презентовані у тезах на II Всеукраїнській Інтернет-конференції викладачів, здобувачів вищої освіти, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету, яка відбулася 30 листопада 2021 року.

Структура магістерської роботи. Матеріали, які були отримані в результаті вивчення літератури, досвіду практичної роботи й експериментального дослідження з вибраної проблеми викладені у даний час у магістерській роботі, що складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи викладений на 96 сторінках, з них основного тексту 87 сторінок. У тексті 12 таблиць; 12 рисунків, з них 1 діаграма. Додатки викладено на 2 сторінках. У списку використаних джерел 87 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАНЬ ПРО МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО У ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Актуальні проблеми знань у дошкільній педагогіці на сучасному етапі.

До теперішнього часу накопичений певний фонд знань для проведення даного дослідження, а саме:

- теорія діяльності, яка виступає провідним чинником розвитку особистості (Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв та ін.);
- проблема розумового розвитку дітей дошкільного віку (Л. Виготський, Ж. Піаже, М. Под'яков);
- окремі аспекти дитячого експериментування отримали віддзеркалення в роботах М. Под'якова, О. Дибіної, І. Куліковської, О. Савенкова, О. Афанасьєвої та ін.;
- можливості організації експериментування у закладі дошкільної освіти (О. Дибіна, Л. Прохорова, І. Куліковська, Н. Совгир та ін.);
- розвиваючи можливості креативного мислення (О. Піддячих, І. Фрейдкін, О. Дьяченко);
- становлення пізнавальних інтересів (Е. Боякова, Л. Маневцова, Н. Постникова, М. Семенова, Г. Щукіна та ін.);
- розширення взаємодії старших дошкільників із навколишнім світом (О. Афанасьєва, Л. Рімашевська та ін.).

Система знань включає, як стверджують провідні вчені, дві зони, а саме: по-перше, зону стійких, стабільних, які перевіряють знання; по-друге, зону припущень і гіпотез. Питання дітей про мистецтво є показником розвитку їх креативного мислення. У дошкільників з'являються питання про призначення предметів, доповнюються питаннями про причини явищ та їх наслідки. Вони виконують завдання для того, щоб отримати допомогу і

схвалення. Крім того, у дітей з'являються питання, направлені на отримання певних знань.

У результаті засвоєння систематизованих знань у дітей формуються узагальнені способи розумової роботи, засоби побудови власної пізнавальної діяльності. Крім того, у старших дошкільників розвивається діалектичне мислення, а також здібність до прогнозування майбутніх змін.

За останні роки суттєве просування отримало одне з головних питань дошкільної дидактики. Це питання, як стверджують науковці, про послідовність ускладнення знань, починаючи з тих початкових, які були покладені в основу системи. Розробка таких знань дозволяє вченим реалізувати принцип доступності навчання. Знання дослідники виділяють як початкові. Будучи доступні дітям знання у своєму первинному вигляді, вони приховують у собі можливості ускладнення і розвитку. Нас цікавило питання про основи формування знань. Так, правильне і успішне, як зазначають дослідники, перенесення дій на нові об'єкти, умови і завдання, багато в чому залежить від знань. Ці знання відображають властивості навколишнього світу. Формування і засвоєння відповідних знань, як вважають авторитетні науковці, складає передумову ефективної діяльності людини.

Знання, на думку провідних вчених, це перевірений суспільно-історичною практикою процес пізнання дійсності. Знання, це також засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності. Крім того, це є адекватним віддзеркаленням результату процесу пізнання дійсності у свідомості людини.

У психолого-педагогічній літературі знання розглядаються як, по-перше, елементи і підсумки пізнання людиною дійсності, її віддзеркалення у свідомості людей. Крім того, науковці розглядають знання як узагальнений досвід людей. Цей досвід накопичений у процесі суспільно-історичної практики.

До загальних знань дослідники відносять системи понять, закони, правила. Це відображає певні закономірності, а також теоретичні узагальнення загальних знань.

Дослідники рекомендують педагогам озброїтися системою сучасних знань про розвиток особистості. Вони вважають, що необхідно знати форми і механізми самовдосконалення у різних сферах (рис. 1.1).

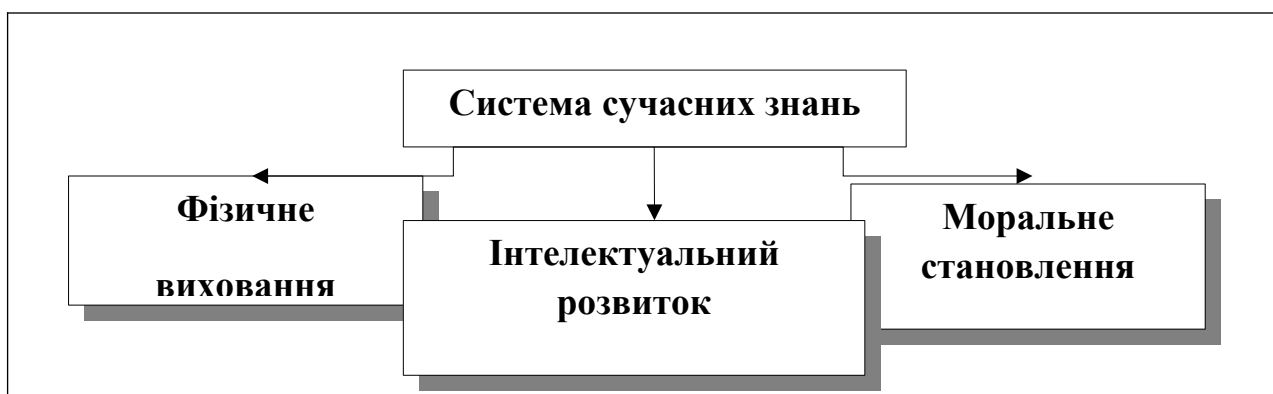

Рис. 1.1. Сфери сучасних знань

Роль різних видів діяльності у формуванні знань різна. Дослідники виділили різні види діяльності у формуванні знань. По-перше, це наочна діяльність. Вона потрібна для того, щоб відбувалася демонстрація властивостей речей та явищ. По-друге, перцептивна діяльність, Вона необхідна для того, щоб ці властивості відобразились у сприйнятті й уявленні людини. І останній вид діяльності – це розумова діяльність. Цей вид діяльності потрібен для того, щоб зіставити ці властивості, абстрагувати їх від предметів та узагальнити як ознаки класів.

Ми погоджуємося з думкою І. Лернера і М. Скаткіна про роль знань, без яких, по-перше, неможлива цілеспрямована діяльність людини; по-друге, без фундаментальних знань суспільство не може себе відтворювати. Тобто, відтворювати умови свого подальшого існування.

Можливість такого відтворення, на думку науковців, обумовлена багатообразними функціями знань. Спираючись на дослідження

В. Краєвського, М. Скаткіна та ін., сучасні вчені виділяють основні функції знань (рис. 1.2):

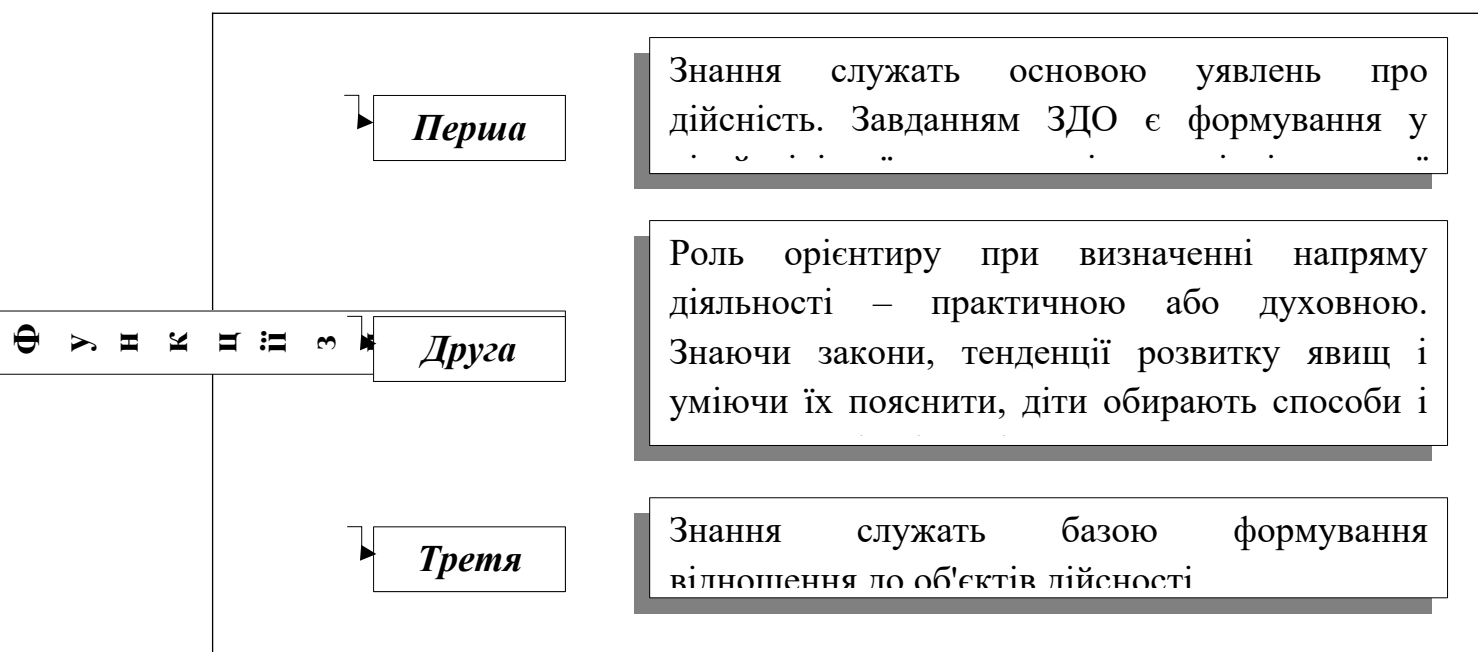

Рис. 1.2. Основні функції знань

Кожна з перерахованих функцій знань, на думку В. Краєвського та М. Скаткіна, вимагає опанування різних якостей і видів знань. Розглянемо види знань, що виділяються даними авторами:

- основні терміни і поняття. Без них не можна зрозуміти жодного тексту чи вислів;
- факти повсякденної дійсності і наукові факти. Без їх знання не можна зрозуміти закони науки, формувати переконання, доводити та відстоювати певні ідеї;
- основні закони науки. Такі закони розкривають зв'язки і стосунки між різними об'єктами та явищами дійсності;
- теорії, що містять систему наукових знань про певну сукупність об'єктів. Крім того, знання про методи пояснення і передбачення явищ даної наочної області;

– знання про способи різних видів діяльності, методах пізнання, історії здобуття знань;

– оцінні знання, різні знання про норми відношення до різних явищ у житті.

На думку психолога Ю. Неймера, знання – це результат пізнавальної діяльності людини. Знання виступають, на його думку, у вигляді засвоєних понять, законів, принципів; крім того, зафіксованих образів явищ і предметів. Науковець вважає, що знання можуть бути емпіричними, недостатньо узагальненими і теоретичними. Тобто такими, що відображають закономірні зв'язки і стосунки, що існують насправді. Також автор підрозділяє знання на наукові і житейські, осмислені і формально засвоєні.

Отже, процес засвоєння знань здійснюється поетапно у відповідності з наступними рівнями (рис. 1.3):

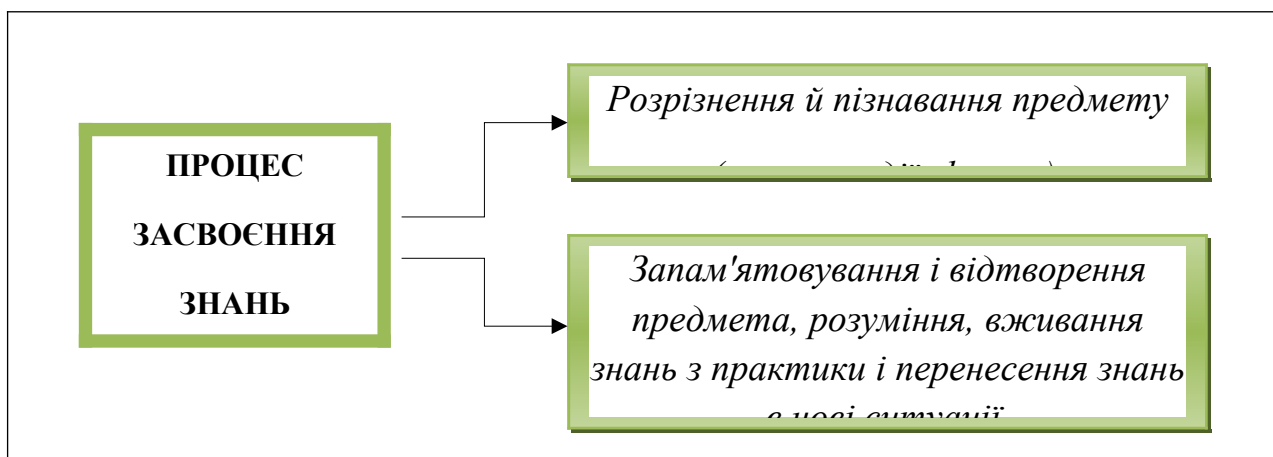

Рис. 1.3. Рівні процесу засвоєння знань

У педагогічній літературі вказуються такі якості знань, як глибина, оперативність, повнота, системність, усвідомленість. Проблему формування знань у педагогіці розглядали Л. Бурова, Д. Ельконін, Л. Занков, А. Усова, К. Ушинський та ін. Як зауважують дослідники, процес формування знань повинен здійснюватись у певній послідовності.

Знання – це віддзеркалення дошкільниками, як вважає ряд дослідників, навколишньої дійсності у формі засвоєних понять. Це цілісна і систематизована, на їх думку, сукупність наукових понять про закономірності природи та суспільства. Крім того, мислення і способи діяльності, які накопичені людством у процесі перетворюючої виробничої діяльності, а також перевірені практикою і направлені на подальше пізнання й зміну об'єктивного світу. Під час дошкільного дитинства, як вважають провідні вчені, діти засвоюють обсяг різних знань, умінь і навичок.

Знання є результатом пізнавальної діяльності. Тому характер знань визначається характером пізнання дошкільників. Всебічний розвиток дошкільників передбачає, як стверджують провідні вчені, постійну взаємодію з навколишнім світом. Ця взаємодія має бути, на їх думку, різнобічна, аби дошкільник успішніше реалізовував свої креативні здібності, творчість.

Основне завдання вихователів полягає в тому, аби створити сприятливі умови для розвитку здібностей і талантів дітей дошкільного віку. При цьому педагоги використовують для дошкільників різні види навчання. Це – розвиваючі ігри, слухання інструментальної та вокальної музики, постановка дитячих спектаклів, заняття у різних за тематикою гуртках.

Істотною особливістю пізнавальної діяльності дошкільників, як вважають автори ряду робіт, є її наочно-дієвий і наочно-образний характер. Тому знання дошкільників, на думку науковців, існують у вигляді різних вистав, образів. пізнані предметів, явищ, їх особливостей, дій з ними. У зв'язку з цим, як показують педагогічні дослідження, знання дітей характеризуються як фрагментарні, неповні, уривчасті. Знання можуть бути також слабо узагальнені, не зв'язані між собою. Знання, що отримуються дітьми у процесі навчання, на думку науковців, також повинні бути повноцінними. У своїх роботах І. Каїров, В. Краєвський, М. Скаткін та інші дослідники виділяють різні якості повноцінних знань. Це може бути широта;

гнучкість; конкретність і узагальненість; згорненість чи розгорнутість; міцність та ін.

I. Сорокін виділяє етапи здійснення руху дітей дошкільного віку від незнання до знання, а саме:

1) постановка питання перед дітьми й усвідомлення ними пізнавальних завдань. Створення необхідної обстановки у групах закладу дошкільної освіти і стимул-реакцій до учіння;

2) сприйняття дітьми нового матеріалу про рух у різних формах і з різних джерел;

3) осмислення сприйнятого матеріалу про рух. Крім того, утворення узагальнень, формування наукових понять, засвоєння законів;

4) закріплення і вдосконалення знань;

5) знання, які приміняються з дітьми дошкільного віку;

6) аналіз результатів навчання дошкільниками, перевірка засвоєння дітьми знань.

Сприйняття, як констатують науковці, – це процес віддзеркалення у свідомості людини предметів або явищ. При організації сприйняття, на їх думку, велике значення має набути наочне бачення предмету або явища.

Відомо, що навчання, як доказано багаточленними дослідниками, є спеціально організований, цілеспрямований і керований процес взаємодії педагогів і дітей. Метою навчання є засвоєння знань, учіння, навички, формування світогляду. До мети навчання відносять також розвиток у дітей дошкільного віку розумових сил і потенційних можливостей навчаючих, закріплення навичок самоосвіти (рис. 1.4).

Основне при навчанні, як вважають дослідники, те, що нові знання – це кінцевий продукт. Він утворений за допомогою узагальнення властивостей вихідних об'єктів. Аби формувати правильні знання і поняття, дітей дошкільного віку навчають прийомам розумової діяльності. Спостереження науковців за дітьми говорять про те, що вони звертають увагу на те, що їм самим здається важливим, потрібним, значимим.

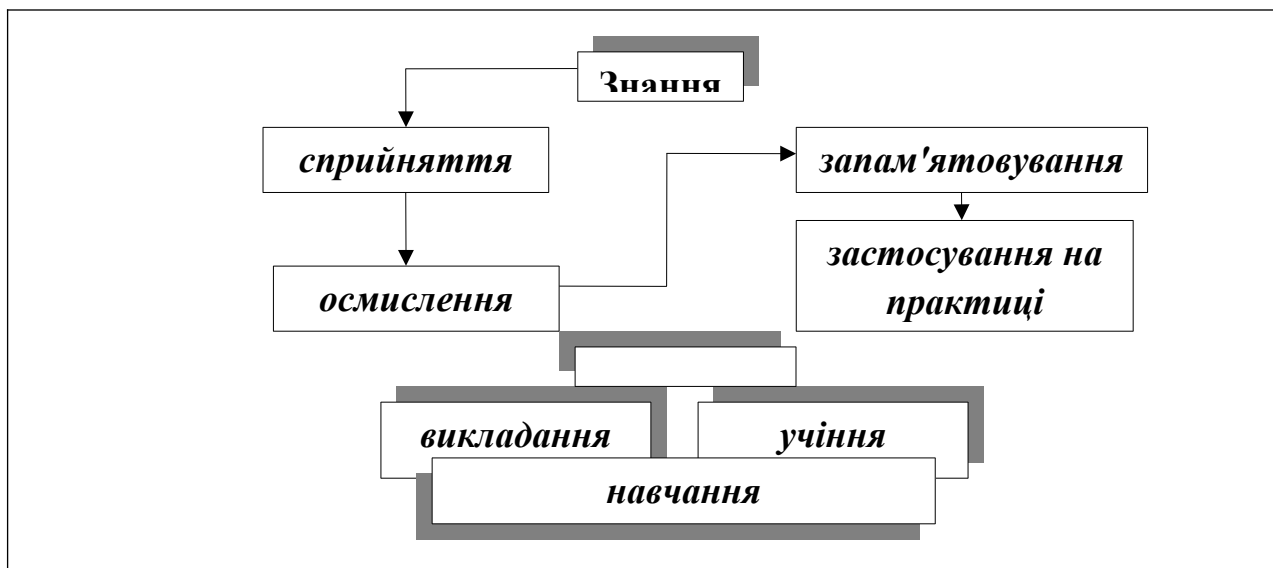

Рис. 1.4. Процес формування знань

Отже, самі процеси, на думку провідних вчених, виділення певних ознак речей і формування відповідних знань пов'язані із спрямованістю діяльності, її мотивації і цілями. Крім того, пов'язані із досвідом людини, її знаннями, відношенням до світу. Формування правильного поняття, як стверджують провідні вчені, йде через спроби його вживання і регулюється результатом цих спроб.

Існує також навчання, яке спеціально організовано, цілеспрямовано і кероване процесом взаємодії педагогів і дітей. Мета такого навчання – це засвоєння знань, умінь, навичок дітьми дошкільного віку, формування їх світогляду. Крім того, метою навчання є розвиток розумових сил і потенційних можливостей дітей, закріплення навичок самоосвіти (рис. 1.5).

Окрім родового досвіду, як зазначають провідні дослідники, людина протягом свого життя набуває й індивідуальний досвід. Науковцями розкриті особливості навчання. Вони вважають, що знання не передаються дитині у готовому вигляді. Вихователь передає наявні знання за допомогою мовного

спілкування з дитиною. Дитина отримує знання лише у результаті власної пізнавальної діяльності. Конкретні види пізнавальної діяльності дитини, як зазначають дослідники, і є процес учіння.

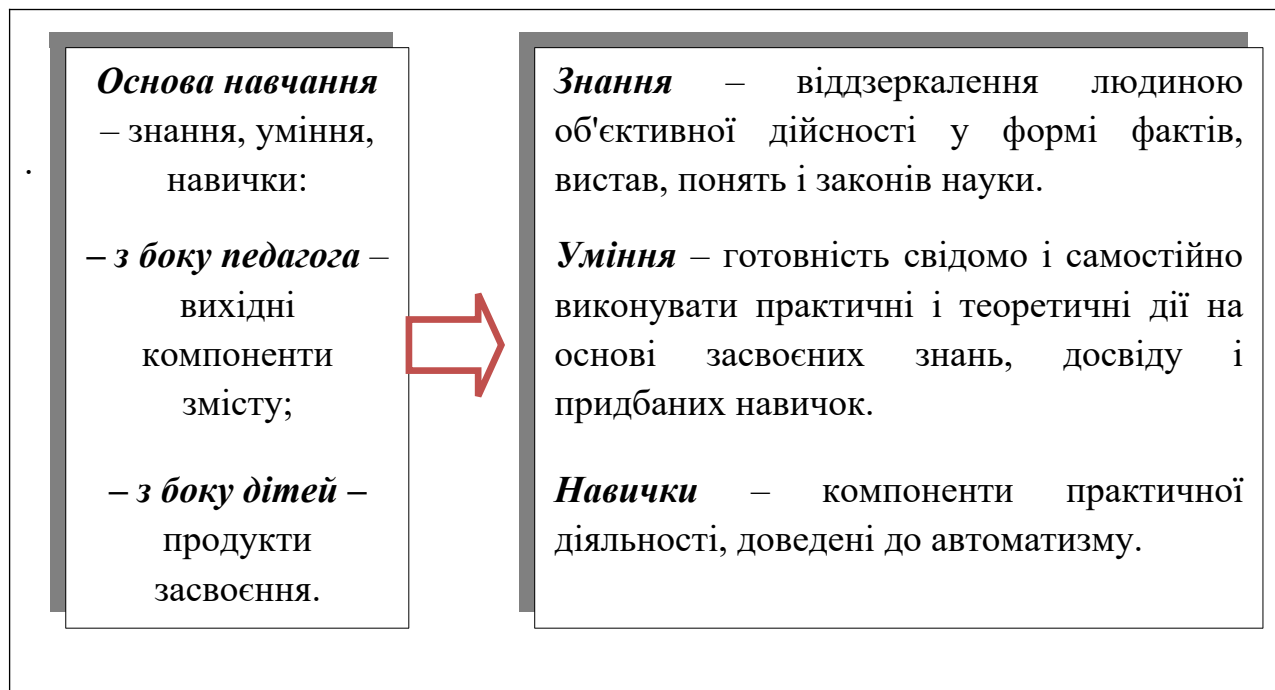

Рис. 1.5. Організований, цілеспрямований і керований процес навчання

Навчання на заняттях, на думку провідних вчених, переводить процес засвоєння знань дітьми із стихійної діяльності в діяльність цілеспрямовану й організовану. Завдання навчання полягає в тому, аби діяльність дітей по засвоєнню понять була всебічно організована. Це сприяє засвоєнню понять поступово, допомагає формуванню у дітей чіткої системи знань.

Нас цікавило питання, що собою уявляє навчання дошкільників? Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що навчання є складним, взаємозв'язаним процесом діяльності вихователя і дитини. Вихователь організовує, направляє, як рекомендують дослідники, а також керує пізнавальною діяльністю дітей. Дошкільники засвоюють узагальнений досвід у вигляді знань, умінь, навичок. У центрі навчання знаходиться вихователь. Він розвиває пізнавальні здібності і творчі сили

дітей. Успіхом учіння старших дошкільників, на думку науковців, є розвиток їх пізнавальних здібностей, залежить,

по-перше, від вмісту навчального матеріалу,

по-друге, від педагогічної майстерності вихователя. Він повинен використовувати передові методи і прийоми навчання;

по-третє, від особових якостей дітей дошкільного віку та їх індивідуальних особливостей.

Проблема навчання дошкільників, як вважають авторитетні дослідники, дуже складна і недостатньо розроблена у психолого-педагогічній і літературі. Навчальний процес на заняттях у закладі дошкільної освіти розглядається як передача знань, як передача умінь, способів мислення. На їх думку, таке розуміння є наслідком невміння педагогами управляти пізнавальною діяльністю дошкільників. Навчання у закладі дошкільної освіти має свою специфіку. Воно відрізняється від шкільного навчання своїм змістом, організаційними формами і методами. Діти дошкільного віку засвоюють елементарні, нові науково достовірні знання про довколишні предмети й явища. Система знань, на думку науковців, має бути більш елементарна для дітей дошкільного віку і повинна відрізнитися від системи шкільних знань (П. Саморукова). Системи знань можуть бути різні за своєю структурою. Дослідження, проведені сучасними науковцями, свідчать, що ефективний вплив на розумовий розвиток дітей роблять нові системи, побудовані за ієрархічним принципом (В. Давидов, Д. Ельконін та ін.).

На сучасному етапі набуває актуальності питання про підвищення науковості дошкільних знань. Ця проблема повинна, на думку науковців, вирішуватися принципово інакше. Вони вважають, що зараз не правомірно ставити питання про формування у масовій практиці закладів дошкільної освіти системи наукових понять у дошкільників. Створити передумови такого формування у дошкільників можна. Суттєві зміни у розумовому розвитку дитини є результатом засвоєння

по-перше, певної системи знань. Така система знань відображає зв'язки і залежності різних області дійсності,

по-друге, загальних форм розумової діяльності. Ці форми лежать в основі цієї системи знань.

Нас також цікавила питання, чи можна взагалі говорити про систему знань для дошкільників? Результати педагогічних і психологічних досліджень, як стверджують дослідники, свідчать на користь систематизації дошкільних знань. Матеріал, впорядкований у чітку цілісну систему, на їх думку, легше засвоюється, ніж матеріал випадковий.

Нас також цікавила проблема формування знань у процесі навчання дітей дошкільного віку. Плануючи спеціально організоване навчання, педагоги у своїй роботі керуються дидактичними принципами. До таких принципів науковці відносять: систематичність і послідовність, доступність передачі знань, наочність, активність. Крім того, слід зазначити також індивідуальний підхід та емоційність. Навчання дошкільників орієнтоване на придбання знань, умінь і навичок. Виходячи з цього, на думку дослідників, весь освітній процес у закладі дошкільної освіти направлений на формування певного кола знань, які необхідні дитині у школі.

Сучасними науковцями проаналізовано сучасний виховно-освітній процес у закладах дошкільної освіти. Аналіз виховно-освітнього процесу показав, що на сьогоднішній час він залишається дуже регламентованим і «заорганізованим». Це значно знижує, як зазначають провідні вчені, інтерес дошкільників до навчання та їх пізнавальну активність.

У зв'язку з цим, на думку Д. Ельконіна, одним із найцікавих і значних стає питання про інтеграцію гри і дитячої праці. Саме дитяча гра і дитяча праця є провідними видами діяльності дошкільників. Теоретичне обґрунтування даної проблеми і створення відповідної педагогічної технології дозволяють педагогам реалізувати ідею організації особово-орієнтованого, цілісного освітнього процесу в сучасному закладі дошкільної освіти. Основою інтелектуального розвитку дитини, на думку дослідників,

вважається вдосконалення сенсорної культури, розвиток мови, розширення дитячого кругозору і накопичення знань про явища природи і суспільного життя.

Озброєння різними знаннями дітей дошкільного віку є однією з умов розвитку психічних процесів і різних видів діяльності. Тим самим робиться науковцями акцент на пріоритеті знаннєвого компонента у загальному розвитку дитини і навчання.

У сучасній дошкільній педагогіці проблема організації освітньої роботи у закладах дошкільної освіти займає особливе місце. Це пов'язано з тим, як стверджують науковці, що важливим є питання про необхідність конструювання виховно-освітньої роботи. Саме така робота є орієнтованою на принципи гуманності, ненасильства, суб'єктності, цілісності й інтегративності.

Провідні тенденції на сучасному етапі розвитку дошкільного виховання й освіти розглядаються як гуманне відношення до дитини, необхідність розвивати її внутрішній потенціал успішнішого і менш хворобливого проходження соціалізації.

Повноцінний розвиток дитини здійснюється у цікавій для неї діяльності. Педагоги надають дитині всю різноманітність властивих їй видів діяльності. Вони педагогічно грамотно погоджують та інтегрують їх між собою.

Іншою проблемою навчання, як вважають автори низки наукових робіт, є велика кількість занять для дітей дошкільного віку, а також введення додаткових освітніх послуг. Такі послуги створюють заорганізованість дітей. Вони перетворюють заклад дошкільної освіти на статус ланки репетиторства між дошкільною і шкільною освітою. Надмірна кількість занять, як зазначають дослідники, негативно позначається на стані здоров'я дошкільників.

Резюмуючи сказане, дослідники відзначають:

1. Знання. На їх думку, – це розуміння, збереження в пам'яті і відтворення фактів науки, понять, правил, законів, теорій.

2. Процес формування знань, як показує аналіз наукової літератури, – це складний процес, що включає декілька етапів.

3. Процес засвоєння знань, як вважають автори ряду робіт, – це складний психологічний процес. Він проходить декілька етапів: сприйняття, розуміння, запам'ятовування, можливість практичного вживання знань.

Для дітей дошкільного віку відвідування музичного театру є святом. Ця яскрава культурна подія зостається на все життя у дітей дошкільного віку.

Музичний театр, як відзначає В. Фельзенштейн, підкоряється всім театральним законам. У той же час, музичний театр збагачений найважливішим виразним засобом – музикою. Завдяки музики театр може добиватися вищого ступеня впливу на слухача, чим будь-які інші види театрального мистецтва.

Цінителів музичного театру, як вважають провідні вчені, потрібно виховувати з дитинства. Дуже поважно, на їх думку, ввести дітей у його атмосферу, збудити у них потребу в його відвідуваннях, познайомити дітей з одним із жанрів музичного театру – балетом. Ми згодні з дослідниками, що цю роботу потрібно починати вже з дошкільного віку. Діти у цьому віці вже схильні до сприйняття різних видів мистецтва. Музичний театр, як стверджують науковці, через яскраве видовище, святковість, інтеграцію мистецтв, робить на дитину величезний вплив. Музичний театр збуджує а дітей інтерес до музики, бажання знов зустрітися з нею.

Балетні спектаклі, які доступні дітям дошкільного віку, мають бути яскравими, цікавими у музично-сценічному відношенні. Крім того, дитячий балет повинен бути зрозумілими за змістом, невеликими за об'ємом.

Діти дошкільного віку відвідують музичний театр. Але кожне відвідування музичного театру вимагає від дітей обов'язкової попередньої підготовки. Дітей ознайомлюють із балетними жанрами. Музичний театр

полягає заздалегідь у знайомстві з літературно-сюжетною основою, прослухованні музичних фрагментів. Крім того, дошкільників знайомлять з образотворчим мистецтвом. До нього входять: ескізи декорацій, костюми акторів, різні витворами образотворчого мистецтва, створені за мотивами різних балетів.

1.2. Музично-освітня діяльність у музичному вихованні дітей дошкільного віку.

Під час музичного виховання відбувається ознайомлення дітей дошкільного віку з різними видами музичної діяльності, а саме: музичне сприйняття, дитяче музичне виконавство, музична творчість, музично-освітня діяльність. Усі види дитячої музичної діяльності мають свої різновиди. Так, сприйняття музики може існувати як основний вид діяльності. Крім того, сприйняття музики може передувати і супроводжувати інші види музичної діяльності. До дитячого музичного виконавства науковці відносять співи та музично-ритмічні рухи, який має підвиди: вправи, танці, хороводи та музичні ігри. Ознайомлення дітей з грою на дитячих музичних інструментах починається зі середньої групи. Музично-освітня діяльність включає у себе відомості загального характеру про музику як у вид мистецтва. Діти дошкільного віку знайомляться з різними музичними жанрами, творчістю композиторів та ін.

У період дошкільного дитинства, як зазначають дослідники, відбувається формування розумових здібностей дітей дошкільного віку. Саме у дошкільному віці закладається фундамент уявлень і понять. Це враховується при організації музичного навчання дошкільників. У цьому віці, на думку провідних вчених, формуються у дітей поняття про явища, які пов'язані з музикою.

Відомо, що знання можуть бути пов'язані з естетичним ставленням до музичних творів. Саме знання дають можливість пережити, відчутти, осмислити, зрозуміти емоційний зміст музичних творів. Знання, інформація про музику дається дітям у процесі сприйняття музики, виконавства, творчості. Кожен вид музичної діяльності вимагає певних знань. Для розвитку виконавства, як вважає низка дослідників, потрібні спеціальні знання, які включають засоби виразності, прийоми виконавства. Музичний керівник навчає дітей співу. Дошкільники набувають знання, необхідні для оволодіння співочими навичками. До співочих навичок відносять звукоутворення, дихання, дикцію тощо. У музично-ритмічній діяльності діти засвоюють різні рухи і методи їх виконання. Для того, щоб засвоїти рухи, дошкільники повинні мати спеціальні знання. Це характер музики та рухів, виразність ігрового способу життя та його залежність від характеру музики. Діти старшого дошкільного віку повинні розрізняти засоби музичної виразності, а саме: темп, динаміку, висоту звуків та тривалість, акценти, регістр, паузи. Діти дізнаються назви танцювальних кроків. Вони повинні засвоїти назви танців, музичних ігор, хороводів. Діти навчаються грі на музичному інструменті – металофоні. Вони отримують певні знання про тембр, засоби, прийоми гри на різних музичних інструментах.

У зв'язку з тим, що музика володіє великою силою емоційного впливу, виховує почуття, формує смаки, з дітьми дошкільного віку проводиться цілеспрямована, систематична робота з музичного виховання і навчання. Така робота направлена, як зазначають дослідники, на розвиток музичності і музичних здібностей дітей. Крім того, робота направлена на формування у них елементарних знань про музику. Дослідники Н. Ветлугіна, А. Гогоберідзе, А. Зиміна, Т. Науменко, О. Радинова та ін. вказували на формування спеціальних знань про музику у дітей дошкільного віку. Первинне знання про музику, як зазначають дослідники, є невід'ємною частиною музично-освітньої діяльності дошкільників.

Музично-освітня діяльність виділена Н. Ветлугіною як окремий вид музичної діяльності. Діти дошкільного віку, на її думку, повинні мати запас відомостей. Ці відомості носять як загальний, так і спеціальний характер:

– перша група відомостей дає зрозуміти дітям, що музика завжди виражає певні відчуття, думки. Музика як би оповідає про щось і тому різна за своїм характером, настроєм;

– друга група відомостей пов'язана з різними видами діяльності.

Структура музичної діяльності дітей (за Н. Ветлугіною) представлена на рис 1.6.

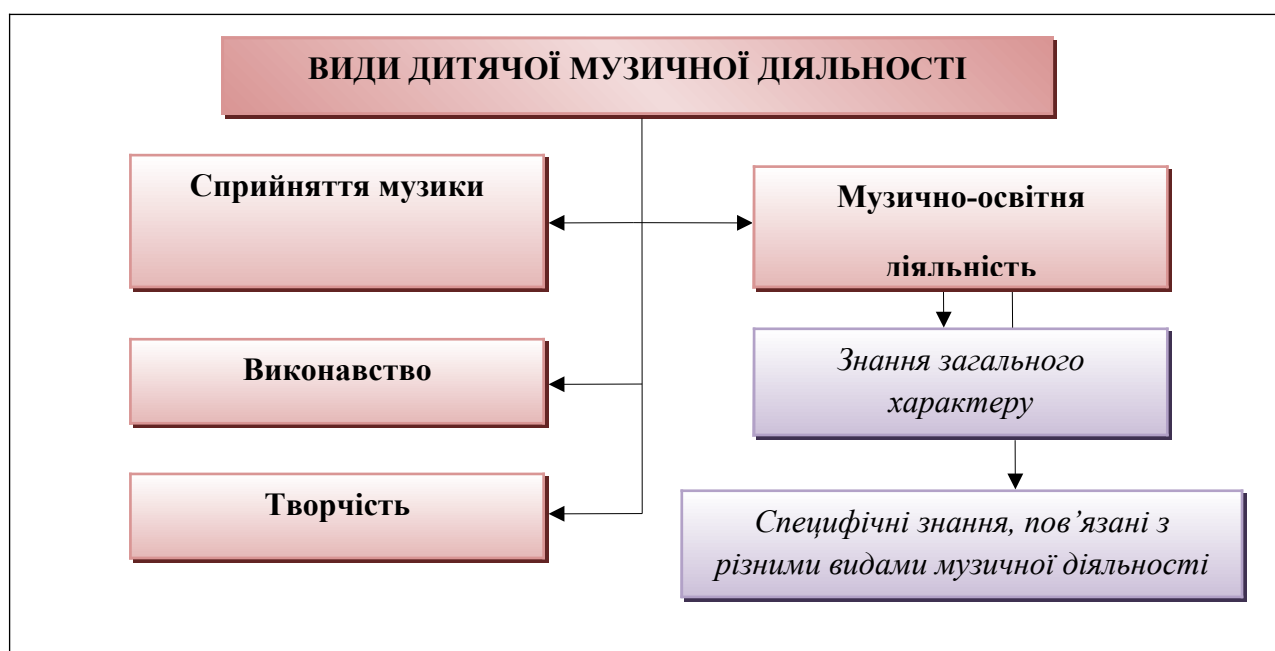

Рис. 1.6. Структура дитячої музичної діяльності

Отже, музично-освітній вид діяльності носить, в основному, прикладний характер. Але він принципово важливий тому, що робить весь процес залучення дитини до музики усвідомленим.

Музично-освітня діяльність, на думку Н. Ветлугіної, це перші кроки дитини в музичній області. У закладах дошкільної освіти діти навчаються

практичним музичним умінням і навичкам, отримують необхідні знання про музику, способи музичної діяльності.

Як зазначають дослідники, завдання музичного виховання дітей вирішуються за допомогою різних видів музичної діяльності. Нас цікавило питання яке місце займає музично-освітня діяльність? Так, музичний керівник розповідає старшим дошкільникам про музику різних стилів, епох, про життєвий устрій, смаки, звичаї людей в різні часи. Розповідь музичний керівник весь час супроводжує музикою. Крім того, під час розповіді педагог використовує ілюстрації, репродукції картин, які зацікавлюють дітей. Створення музичним керівником установки на сприйняття музики, допомагає дошкільникам заглиблювати відчуття, емоційні реакції на музику.

Формування мотивованої оцінки музичних творів, передбачає певні знання про музику, її види. Діти ознайомлюються з народною, класичною музикою; вокальною й інструментальною музикою. Дошкільники взнають про творчість композиторів, про музичні інструменти, засоби музичної виразності, музичні жанри, форми. У дітей відбувається накопичення «словника емоцій» (для характеристики настроїв, виражених у музичному творі, окремих частинах). Діти починають володіти музичними термінами.

Музично-освітня діяльність, на думку дослідників, не існує ізольовано від інших видів. Знання, відомості про музику, як зазначають провідні вчені, даються дітям у процесі сприйняття музики, виконання, творчості. Кожен вид дитячої музичної діяльності вимагає від дошкільників певних знань.

Для розвитку дитячого виконавства, як вважають автори ряду робіт, потрібні спеціальні знання про способи, прийоми виконання, засоби виразності, відомості про музичні жанри. Такі вправи вимагають спеціальні знання: про характер музики і рухів, про виразність ігрового образу і його залежність від засобів музичної виразності. Нас також цікавило, які ж використовуються методи та прийоми формування знань про музику. У музично-освітній діяльності застосовуються різні педагогічні методи (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Педагогічні методи в музично-освітній діяльності

Педагогічні методи	Музично-освітня діяльність
<i>Наочно-слуховий (звучання твору у «живому» виконанні або в аудіозапису)</i>	Постійно супроводжує розповідь педагога про музику. Всі знання дітям даються в опорі на музику. Використання наочних прийомів, як зазначають науковці, полегшує засвоєння певних знань, зацікавлює дітей, додає навчанню проблемний характер.
<i>Наочно-зоровий</i>	Розглядання репродукцій картин, іграшок, зображень інструментів, портретів композиторів; використання кольорових карток для визначення характеру твору і закріплення нового слова у словнику дитини; моделювання розташування звуків по висоті та їх ритмічних співвідношень. Опора на зорову наочність полегшує засвоєння музичних знань.
<i>Словесний</i>	Застосовується при повідомленні дітям про різні відомості про музику, поясненні її змісту, роз'ясненні застосування прийомів виконання, опанування певними навичками.
<i>Практичний (показ прийомів виконання, варіантів творчих імпровізацій тощо)</i>	Розповідання про способи дій, які необхідні у виконавській і творчій діяльності. Полегшує засвоєння музичних знань, допомагає закріпити їх на власному досвіді. Практичні прийоми (передача характеру музики в рухах) дозволяють відчувати й усвідомити значення засобів музичної виразності.

Отже, у музично-освітній діяльності виявляється взаємозв'язок методів і прийомів навчання. Музичні поняття та музичні терміни діти засвоюють поступово. Починаючи з раннього і молодшого дошкільного віку вони вчаться розуміти музичні поняття і терміни. Педагог роз'яснює нові поняття, ілюструє їх музикою, образним словом, зоровою наочністю. Надалі музичні терміни входять в активний словник дітей.

Музично-пізнавальний вид діяльності, на думку Г. Праслової, також включає відомості загального характеру про музику як вид мистецтва, музичні жанри, музичні інструменти та ін. Крім того, до музично-пізнавального виду діяльності автор відносить спеціальні знання. Ці знання пов'язані з різними видами музичної діяльності.

У зміст первинних знань про музику О. Радинова включає:

- по-перше, загальні відомості про види музики, різноманітність і специфіку окремих жанрів з якими знайомлять дітей;
- первинні відомості, які мають мати дошкільники про народну творчість; про композиторів, що створюють твори для дітей;
- доступні знання про дитячі музичні інструменти; окремі музичні терміни;
- знання про те, які існують засоби музичної виразності; знання про способи та прийоми виконання;
- музичні відомості для дошкільників, які пов'язані з культурою слухання музичних творів.

Нас цікавило, яке місце займає музично-освітня діяльність в музичній освіті дошкільників? Музично-освітня діяльність, як зазначають дослідники, не існує ізольовано від інших видів діяльності. Знання, відомості про музику музичний керівник дає дітям у процесі сприйняття музики, дитячого виконання, музичної творчості. А. Гогоберідзе і В. Деркунська вважають, що кожен вид музичної діяльності вимагає певних знань від дошкільників. Так, для розвитку музичного сприйняття, на їх думку, потрібні знання загального плану. Діти слухають музику, різну за характером.

Педагог пояснює за допомогою яких засобів передається кожен настрій музики. Він звертає увагу на те, яке значення ладу, мелодії, темпу, ритму, динаміки тощо. Діти починають розуміти, за якими ознаками можна зіставляти, порівнювати музичні твори. Вони цікавляться, якими музичними термінами потрібно користуватися при цьому.

Немає необхідності доводити, що опанування елементарних знань про музику активізує розумові операції, допомагає встановленню зв'язків між змістом музичного твору та виразними засобами. Дослідниками доведено, що знання дають можливість міркувати, робити висновки, порівнювати, узагальнювати. Тобто, знання сприяють опануванню узагальнених способів розумової діяльності.

Користуючись знаннями діти дошкільного віку аналізують різні за характером, темпом, динамікою прослуханні музичні твори. Аналіз музичного твору ставить дітей перед необхідністю користуватися знаннями про музику. На музичних заняттях діти отримують знання. Від них педагоги вимагають розумової активності, вміння користуватися певними доказами. У той же час дітям дошкільного віку доставляє радість уміння виражати свої переживання у словесній формі після прослуховування музичними творами.

У свою чергу А. Катінене вважає, що для розвитку музичних здібностей дітям необхідні певні знання. Знання, відомості про музику. На її думку, даються дітям к процесі слухання і сприйняття музики, виконання і творчості, пояснюючи і закріплюючи інформацію.

У роботі з формування первинних знань про музику, на думку дослідників, важливо, щоб діти знайомилися з музичними творами різними за стилем, жанром, формою, епохою. Дослідники стверджують, що дошкільники повинні мати можливість застосовувати свої знання і досвід сприйняття у виконанні, творчості, а також отримували деякі доступні віку знання про музику. Вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, рівень їх художньої культури дозволяють встановлювати зв'язки музики з

театром і балетом. За допомогою педагога музичне мистецтво стає для дітей дошкільного віку цілісним способом пізнання світу і самореалізації.

Інтегративний підхід до організації взаємодії дітей з мистецтвом дає можливість кожній дитині висловлювати свої емоції і почуття більш близькими для нього засобами. У сучасній дошкільній педагогіці (І. Бех, Н. Ветлугіна, І. Зязюн, А. Зіміна, О. Радинова, Т. Рубан, Н. Сорокіна, К. Тарасова, А. Шевчук та ін.) розроблені методики знайомства дітей старшого дошкільного віку з різними видами мистецтв.

На думку Т. Рубан важливо вже у дошкільному віці залучати дітей до справжнього мистецтва, прийти становленню хорошого музичного смаку. Дослідниця вважає, що дітям властиве цілісне сприйняття мистецтва, а синтез музики, живопису і літератури збагачує музичне сприйняття, розвиває емоційну сферу.

Д. Кабалевський стверджував, що необхідно учити дітей «бачити музику» і «чути живопис». Тому найбільш плідним, на його думку, є синтез музики, живопису і літератури.

У монографії «Розвиток музичного сприйняття у дітей на основі синтезу мистецтв» Т. Рубан розглядає проблему взаємодії мистецтв і його впливу на розвиток музичного сприйняття у дошкільників. На її думку, взаємодія мистецтв є найбільш органічною, природною у синтетичних за своєю природою жанрах – опері та балеті. Ці складні жанри до теперішнього часу в роботі з дошкільниками практично не використовувалися.

У дослідженні Т. Рубан вперше розроблена методика розвитку музичного сприйняття у дошкільників на основі синтезу мистецтв та ознайомлення дітей з оперою і балетом. Представлені результати діагностичних обстежень дітей і приклади освітніх проєктів зі слухання музики ефективні з точки зору розвитку музичного сприйняття, а також загального психічного розвитку дошкільників.

1.3. Дитячий балет як форма музично-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Балетне мистецтво є одним з естетичних видів мистецтва. Воно є синтезом пластичного, музичного і драматичного мистецтв. Дійсне мистецтво очищає, як зазначають провідні вчені, а також збагачує душу людини і приносить гармонію в світ. Мері Кларк упевнена, що мовою балету можна сказати глядачам багато важливого, розкрити велику істину життя, красу і глибину людського серця.

Дослідження українського балетмейстерського мистецтва дають підстави стверджувати, що протягом означеного періоду відбувався складний процес утвердження, оновлення та збагачення палітри провідних хореографів, зокрема М. Болотова, П. Вірського, В. Вронського, М. Трегубова, А. Шекери та ін.

Відомо, що балет зародився у надрах опери. Як зазначають дослідники, дитячий балет також йде корінням у дитячу оперу. Так, за даними досліджень у ХІХ столітті балет переживав «казкові» часи:

- по-перше, дитячий балет був казково популярний;
- по-друге, на сцені балетмейстери ставили казки, спеціально написані для балету.

У 20-х рр. ХХ століття, як стверджують авторитетні дослідники, обговорювалося питання про право на існування дитячого балету. Існувала думка, що балет, як самостійний вид мистецтва, є приналежністю старого світу; мистецтвом чужим і незрозумілим публіці. Проте, дитячий балет продовжував існувати та розвиватися.

Високий рівень комунікативності цього виду мистецтва вивів його на одне з перших місць у ряді жанрів дитячої музики. У подальшому П. Вірський і М. Болотов зробили шлях до нових балетмейстерських шукань. Ці шукання відзначалися цілеспрямованістю і творчою сміливістю.

Балет для дітей, на думку сучасних дослідників, – це спеціально написаний для дітей музично-драматичний твір. Такий твір об'єднує у

театральній дії вокальну й інструментальну музику, драматургію, образотворче мистецтво, танок. Музично-драматичний твір є одним із засобів музичного виховання.

Аби виховати у дітей інтерес до музичних шедеврів, потрібно, на думку дослідників, якомога раніше збагачувати їх музичний досвід, залучаючи до знань змісту найвідоміших балетів. Найбільш цікавими для дітей дошкільного віку є твори, створені на основі казкових сюжетів. При відповідних поясненнях музика балетів сприймається дітьми. Вони емоційно відгукуються на балетну музику. Дотик до балетного мистецтва, як стверджують провідні вчені, позитивно впливає на формування багатьох аспектів виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Так, у них формується естетичний смак і відчуття прекрасного.

Розглянемо позицію Ю. Тодорюк, яка вважає, що балетні вистави для дітей є самостійним феноменом вітчизняного та світового балетного мистецтва. Специфіка балетних вистав полягає в орієнтації на різновікову дитячу аудиторію. Крім того, передбачається урахування психічних і фізіологічних особливостей розвитку дітей, в також втілення переважно казкових сюжетів.

Саме шляхом оновлення та поповнення дитячого репертуару стали балетні театри України у період незалежності. Оскільки музика, як показує аналіз психолого-педагогічної та мистецькознавчої літератури, є невід'ємним атрибутом танцю, грамотно підібраний музичний супровід занять педагогами сприяє формуванню музичного смаку.

Розглядаючи Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, 2021), слід відмітити, що в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва» результатом «мистецько-творчої компетентності» є елементарна обізнаність дитини у специфіці музичного мистецтва; ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Інваріативний складник стандарту дошкільної освіти – освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»

Уточнімо вимоги щодо організації музичної діяльності у сучасному закладі дошкільної освіти, які відображені у Базовому компоненті дошкільної освіти в інваріативному складнику стандарту дошкільної освіти.

Так, одним із компонентів у змісті БКДО освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» є *емоційно-ціннісне ставлення*, що передбачає формування у дітей дошкільного віку інтересу до мистецької діяльності – музичної. Дошкільники емоційно відгукуються на прояви краси у творах мистецтва, отримують задоволення від мистецької діяльності.

Сформованість знань включає елементарне уявлення дітей про музичне мистецтво. Діти розуміють мистецтво як результат творчої діяльності виконавців; висловлюють враження від мистецтва; вирізняють специфіку образу танцювального мистецтва; має уявлення про танець.

Навички. Діти мають домірні вікові навички музично-ритмічних рухів; виявляють уміння передавати почуття у музично-руховій творчості.

На жаль, у Державному стандарті дошкільної освіти ми не знайшли ознайомлення дітей з балетом, що і спонукало нас вибрати таку тему

дослідження. Лише у варіативному складнику Стандарту дошкільної освіти в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва. Хореографія» результатом *хореографічної компетентності* є здатність дитини естетично насолоджуватися танцем, визначати красу танцю за власними критеріями.

Щодо *участі батьків* – то Державний стандарт дошкільної освіти рекомендує лише регулярний перегляд фрагментів балетних вистав із подальшим обговоренням змісту, сюжету, музики, образів, танців.

Хотілося звернути також увагу на позиції та дії вихователя, що сприяють розвитку мистецько-творчої компетенції дітей дошкільного віку, які зазначені у Базовому компоненті дошкільної освіти. Так, пріоритетне завдання педагога, як вказується у Державному стандарті дошкільної освіти, допомогти дитині зрозуміти про що розповідає світову танець, який дитина станцювала. Також педагогу варто, на думку розробників Базового компоненту дошкільної освіти, усвідомлювати, що створювати образ – це передавати його ознаки за допомогою пережитих дитиною емоційних вражень. Дитина має право вибору та пошуку власного шляху створення художнього образу в мистецькій діяльності. Вона проявляє особистісне ставлення до того, що пропонує педагог, і може погодитися або не погодитися.

Дошкільні заклади освіти працюють за чинними освітніми програми, одна з яких «Впевнений старт». Проаналізуємо напрям «Театралізована діяльність» Освітньої програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Освітня програма розвитку «Впевнений старт»
для дітей старшого дошкільного віку**

Напрямок	Поради батькам
<i>«Театральна діяльність»</i>	<i>«Художньо-естетичний розвиток»</i>
Навчати дітей розуміти театральні поняття (театр, вистава,	Відвідувати разом із дітьми професійний балетний театр,

музика до вистави, роль, глядач, режисер, сценарій, декорація, театральні рухи).	переглядати балетні вистави в аудіозипису; обмінюватися враженнями.
--	---

Як бачимо, у програмі є невелика розходженість між вимогами у напрямі «Театральна діяльність» і порадами батькам у розділі «Художньо-естетичний розвиток». Театр – завжди загадка, а балет – найзагадковіший вид театрального мистецтва. Легкість, грація, пластика, що зачаровує, за якими ховаються щоденна праця і великі зусилля. Все це втілюється у виставах, від яких захоплює дух. Отже, балет – це мистецтво, доступне всім, незалежно від віку. Але дитині може бути складно відразу зрозуміти, як народжується магія на сцені, який сюжет і сенс п'єси.

Продовжуючи розмову про дитячий балет, слід відмітити різні питання, які висвітлюють сучасні науковці про дитячий балет. Так, деякі історичні віхи функціонування балетного театру для дітей висвітлено у статті Т. Гузун. О. Білаш присвятив статтю Г. Майорову, який є автором двох відомих балетів для дітей. К. Шкуреев зробив акцент на регіональному аспекті проблеми балетних вистав для дітей. Науковець дослідив сценічну реалізацію партитур представників харківської композиторської школи та вплив хореографічних навчальних закладів Харкова на створення дитячих балетів. Крім того, автор торкнувся сучасних проблем дитячого балету. Але комплексного дослідження, як зазначає Ю. Тодорюк, спеціально присвяченого сучасному стану балетних вистав для дітей в Україні не створено.

Сучасними дослідниками розглянуто особливості постановок дитячих балетних вистав у другій половині ХХ ст. Спираючись на статтю К. Шкуреева «Балети харківських композиторів для дітей» можна виокремити балет Д. Клебанова «Лелеченя». Саме ця постановка, як зазначає К. Шкуреев, була характерною у подальшому наслідуванні форм і змісту дитячих балетних вистав. І. Морозов створив за творами К. Чуковського для

молодшої вікової групи балет-виставу для дітей «Лікар Айболить». Музику до балету «Маленький Мук» написав композитор О. Літвинов.

Дитяча балетна вистава на музику І. Ковача «Північна казка, або Пригоди Нільса» здійснена за повістю-казкою «Чудесна подорож Нільса з дикими гусьми». У цій партитурі композитор створив розгорнуту музичну драматургію спектаклю. І. Ковач використав алегоричні символи загальнолюдських понять добра і зла, свободи та насильства, міщанського благополуччя і висоти життєвих ідеалів. Композитор І. Ковач, крім дитячої балетної вистави «Північна казка, або Пригоди Нільса», створив також балет для дітей під назвою «Бембі».

Головною роботою композиторки Ю. Рожавської став балет «Королівство кривих дзеркал» (лібретто Н. Скорульської). В основу балету була покладена однойменна казка В. Губарева про пригоди дівчинки Олі.

Особливий інтерес представляє думка К. Шкурєєва, який констатує, що майже в усіх дитячих балетах використовувалися принципи антропоморфізму. Тобто надання людських якостей і засобів мислення людини представникам фауни. Також К. Шкурєєв стверджує, що доцільними у створенні необхідної для дітей чарівності були образні трансформації за допомогою магії або чаклунства («Маленький Мук»).

У репертуарі оперно-балетних театрів України дослідники умовно розділили за групами балетні вистави для дітей, а саме:

- балети «класичної спадщини» («Лускунчик», «Спляча красуня», «Попелюшка», «Копелія»);
- балети радянського періоду («Білосніжка та семеро гномів» та «Чиполліно» Г. Майорова, «Петрик і Вовк» та ін.),
- оригінальні балети на авторську та збірну музику («Буратіно та чарівна скрипка», «Бармалей та Айболить» та ін.).

Проблема дитячого балету находилась і знаходиться під увагою багатьох дослідників (Б. Асаф'єв, Ю. Бахрушин, В. Красовська, Ю. Слонімський та ін.). Як зазначає С. Шоломович, ознайомлення дітей

старшого дошкільного віку з дитячими балетами має пізнавальне значення. Стислі розповіді сюжету казок, на основі яких створено лібретто, супроводжуються доступними для сприйняття дошкільників музичними фрагментами [76, С. 64].

Для того, щоб виховати у дітей інтерес до музичних творів, на думку дослідників, потрібно збагачувати та розширювати їх музичний досвід, залучати дітей до ознайомлення змісту балету перед виставою. Найбільш цікавими для дітей є музичні твори, які створені на основі казкових сюжетів. Як зазначають авторитетні дослідники, необхідно правильно пояснити дітям про музику, яка звучить у балеті. Пояснення є необхідним прийомом для того, щоб музика балетів добре сприймалася дітьми, знаходячи потрібний емоційний відгук. Так, головною роботою композитора Ю. Рожавської став балет «Королівство кривих дзеркал» (лібретто Н. Скорульської). У основі балету покладено однойменна казка В. Губарева, де описуються пригоди дівчинки Олі.

Одним із завдань музичних керівників закладів дошкільної освіти є збагачення досвіду сприйняття дітьми класичної музики. Це обумовлено тим, що, з одного боку, дитина-дошкільник дуже сприйнятливий до всього прекрасного, чарівного, казкового. З іншого боку у дитини ще не склалися стереотипи смаків, що переважають у сучасному суспільстві. Саме тому дошкільний період, як вважають науковці, важливий етап у житті дітей дошкільного віку. На цьому етапі, на їх думку, у дітей потрібно формувати уявлення про справжню гармонію в красі світу. Головним засобом педагога у вирішенні цього завдання є шедеври світового мистецтва і вітчизняної класики.

Гармонія музики і рухів у балеті має великий вплив на емоційно-чуттєву сферу і свідомість людини. Чим раніше у дитини станеться зустріч зі справжньою красою, тим швидше у неї почнуть закладатись основи естетичного світосприйняття. Однак, як вважають автори низки наукових робіт, одного ознайомлення з балетом у ході перегляду вистав недостатньо з

дітьми дошкільного віку. Дошкільний вік вимагає діяльної активності. Така природа дошкільника – наслідувати, уявляти, бачити, перетворювати.

На сучасному етапі балетний театр для дітей успішно й інтенсивно розвивається. Крім того, на думку авторитетних дослідників, балетний театр послідовно шукає шляхи до переконливого втілення у поетично-узагальнених танцювальних образах сучасності. Балетний театр постійно зміцнює зв'язки з сучасними композиторами, активно збагачує діючий балетний репертуар.

Вивчивши педагогічний досвід знайомства дітей із балетом, ми з'ясували, що багато педагогів роблять це в ігровій формі, використовуючи елементи творчості. На музичних заняттях з дітьми старшого дошкільного віку можна використовувати матеріал не тільки дитячих опер-музичних казок, а й дитячих казкових балетів. Так, Н. Кривошея використовує у роботі матеріал дитячого балету К. М'яскова «Казка про веселого метелика» (лібрето Л. Бондаренка на основі казки Н. Забіли). Кожен персонаж музичної казки викликає яскраві емоції та почуття, які підкреслюються засобами музичної виразності.

Висновки до першого розділу.

Проаналізована педагогічна та психологічна література, яка була присвячена проблемі формування первинного знання про музику. Ми з'ясували, що первинне знання про музику є невід'ємною частиною музично-освітньої діяльності дітей дошкільного віку.

Музично-освітня діяльність, як стверджують авторитетні дослідники, це перші кроки дитини у музичній області, які розкривають дітям зміст елементарних відомостей і знань про музику і види, способи музичної діяльності.

У зміст елементарних знань про музику, науковці включили наступне:

- загальні відомості дошкільникам про види музики, про різноманітність і специфіку окремих музичних жанрів; знання дитячих музичних інструментів;

- первинні відомості про народну творчість, про дитячих композиторів, що створюють для них різні музичні твори;

- знання деяких музичних термінів (опанування словника);

- знання про засоби музичної виразності; знання про способи, прийоми виконання музичних творів; знання про особливості музичних звуків;

- відомості, які пов'язані з культурою слухання музичних творів.

Усі ці знання різні за мірою складності. На кожному віковому рівні вони видозмінюються й ускладнюються. Поважно саме у дошкільному віці, як рекомендують провідні вчені, формувати знання про музику, оскільки саме цей вік найбільш сензитивний для музичного розвитку.

На необхідність формування спеціальних знань про музику у дітей вказували відомі педагоги: Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, А. Гогоберідзе, Р. Зініч, А. Кенеман, Т. Науменко, Н. Метлов, О. Радинова, І. Рудченко, С. Шоломович та ін. Накопичення спеціальних знань про музику, на їх думку, йде у безпосередньому зв'язку з музично-виховною діяльністю дошкільників (сприйняттям-слуханням, виконанням, танцювальною творчістю, музично-пізнавальною діяльністю). Проте, успішність цього процесу визначається створенням педагогічних умов. Саме педагогічні умови сприяють формуванню первинного знання про музику. Дотримання в музичному навчанні і вихованні дошкільників цим умовам сприяє накопиченню у них спеціальних знань про музику та балетне мистецтво.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАТЬ ПРО БАЛЕТНЕ МИСТЕЦТВО У ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Характеристика рівня музично-освітніх знань у старших дошкільників.

Найпродуктивнішим методом педагогічного дослідження є педагогічний експеримент. Проблема організації і планування педагогічного експерименту виступає в теорії і практиці педагогіки як одна з основних загальнотеоретичних проблем. Вирішення цієї проблеми ведеться у працях С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Журавльова, В. Загвязінського, В. Міхєєва та ін.

Педагогічний експеримент, на думку дослідників, це дослідницька діяльність, яка здійснюється з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах. У рамках педагогічного експерименту науковці рекомендують використовувати комплекс методів теоретичних і емпіричних.

У відповідності з цілями та завданнями педагогічного експерименту провідні вчені виділяють його етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Ці три етапи взаємопов'язані між собою і кожен із них має свою мету, зміст і відповідні результати (рис. 2.8).

Такий шлях дослідження ми вибрали для того, щоб перевірити рівень музичної підготовленості дітей з питання, яке нас цікавить.

Дослідник сучасних проблем музичного виховання дітей Ю. Алієв вважає, що традиційно використовувані методи в діагностиці музичних здібностей перевіряють і оцінюють певні навички відтворення мелодії голосом; мимовільні слухові уявлення; а відчуття ритму.

Провідними критеріями музичності сучасної дитини Ю. Алієв вважає яскраве емоційне переживання музики, інтерес до неї, бажання займатися музичною діяльністю.

Рис. 2.8. Модель організації та проведення експериментальної частини дослідження

Учений пропонує здійснювати діагностику музичних здібностей у закладі дошкільної освіти нетрадиційними методами він звертав увагу на використання діагностики пробних музичних занять; іспита-процесу, який організовується за принципом приймальних випробувань дітей, що бажають поступити до музичної школи.

Мета експериментальної роботи полягала у визначенні й експериментальному доведенні ефективності впливу педагогічних умов (рис.

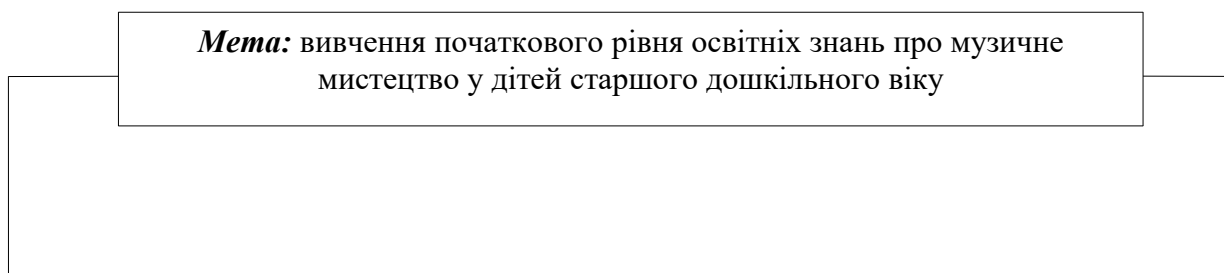
2.9) на формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку.

Рис. 2.9. Педагогічні умови формування елементарних знань про балет у старших дошкільників

Науково-дослідна робота здійснювалася на базі КДНЗ «Ясла-садок № 85 «Якірець» Маріупольської міської ради Донецької області» м. Маріуполь у двох старших групах. У дослідженні брали участь 40 дітей старшого дошкільного віку (20 дітей – I старша група, 20 дітей – II старша група), однакові за розвитком.

Виходячи з поставленої мети, нами розроблена функціональна модель констатувального етапу дослідження (рис. 2.10).

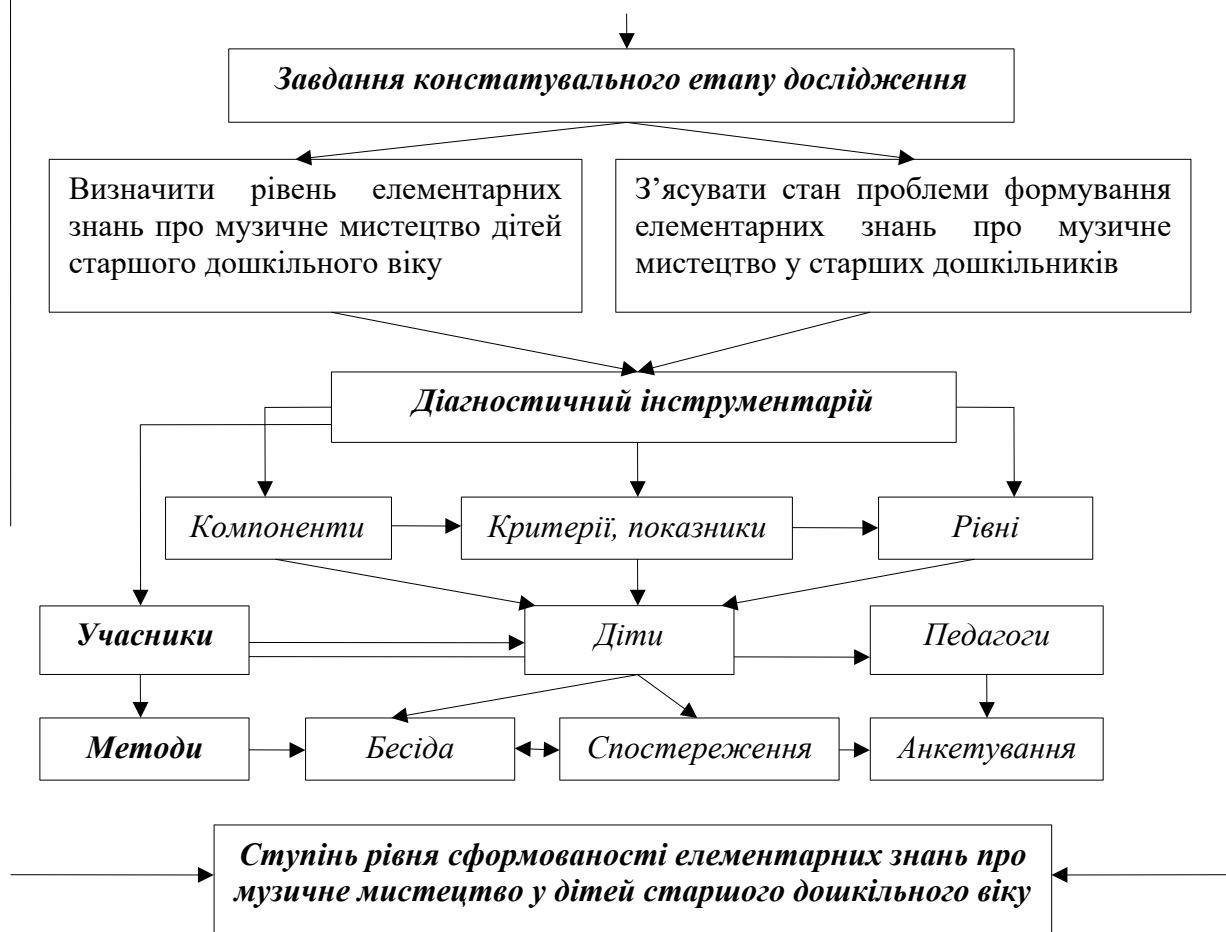

Рис. 2.10. Функціональна модель констатувального етапу дослідження

У параграфі «Характеристика рівня музично-освітніх знань у старших дошкільників» викладені дані, отримані на констатувальному етапі дослідження. Констатувальний етап педагогічного експерименту проводився за допомогою вивчення рівня музично-освітніх знань старших дошкільників.

На констатувальному етапі дослідження було заплановано виявити початковий рівень знань про музичне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку.

З цієї метою були підібрані і використані наступні методики (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Методики визначення сформованості елементарних знань про

музичне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку

<i>Компоненти освітніх знань про музичне мистецтво</i>	<i>Діагностичні методики визначення рівня сформованості компонентів</i>
Емоційний	Спостереження за дітьми під час музичних занять, а також самостійної музичної діяльності.
Змістовий	Бесіда з дітьми про музичне мистецтво з метою виявлення початкових знань дітей про балет.
Діяльнісний	Діагностична методика «Узнай, хто це?» (модифікований варіант Т. Науменко).

Характеристика сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку розроблялася з урахуванням наявності окремих показників, стійкості та достатності їх прояву. Ця характеристика розроблялася також на підставі узагальнених характеристик представлених рівнів, запропонованих у діагностичній літературі й авторських методиках.

Діагностика рівнів сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку проводилася окремо за кожним компонентом: емоційному, змістовому, діяльнісному.

Відомо, що основним і головним компонентом педагогічного процесу, його об'єктом і суб'єктом, є дитина. Разом із вихователем дитина утворює динамічну систему «педагог – дитина» при провідній ролі педагога.

Нижче, у таблиці 2.4 наводимо критеріально-рівневу шкалу визначення сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у старших дошкільників.

Таблиця 2.4

**Критеріально-рівнева шкала визначення сформованості елементарних
знань про музичне мистецтво у старших дошкільників**

Критерії	Рівні	Показники
Емоційний компонент		
<i>Позитивне емоційне ставлення до музичного мистецтва, бажання його сприймати</i>	<i>Високий</i>	Дитина сприймає й усвідомлює мистецтво як результат творчої діяльності людини. Виявляє емоції та почуття від побачених чи почутих мистецьких творів.
	<i>Середній</i>	Дитина частково сприймає й усвідомлює мистецтво як результат творчої діяльності людини. Періодично виявляє емоції та почуття від побачених чи почутих мистецьких творів.
	<i>Низький</i>	Дитина не має бажання сприймати мистецтво. Не виявляє особливих емоцій і почуттів від побачених чи почутих мистецьких творів.
Змістовий компонент		
<i>Уявлення про музичне мистецтво, усвідомлення творів мистецтва, їх розрізнення</i>	<i>Високий</i>	Дитина знає різні твори мистецтва цілісно; елементарно аналізує засоби художньої виразності. Вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального.
	<i>Середній</i>	Дитина не знає твори мистецтва цілісно; частково аналізує засоби художньої виразності. За допомогою дорослого вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального.
	<i>Низький</i>	Дитина не цікавиться творами мистецтва, за допомогою дорослого аналізує засоби художньої виразності. Завдяки дорослому вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального.
Діяльнісний компонент		
<i>Вміння проявляти самостійність, імпровізувати</i>	<i>Високий</i>	Дитина володіє елементарною технікою виконання танців, імпровізує.
	<i>Середній</i>	Дитина частково володіє елементарною технікою виконання танців.
	<i>Низький</i>	Дитина не володіє елементарною технікою виконання танців, не бажає придумувати танці.

На початку констатувального етапу дослідження було проведено спостереження (емоційний компонент) за дітьми обох груп під час музичних занять, а також самостійної музичної діяльності.

Метою даною методики було виявлення сприймання та усвідомлення дітьми музичного мистецтва. Крім того, нас цікавила поведінка під час сприйняття музичних творів, а також ставлення дітей до виконання музично-ритмічних рухів:

Були визначені критерії оцінки спостереження:

1. Сприйняття й усвідомлення мистецтва:

– дитина емоційно сприймає музичні твори, виявляє емоції та почуття від побачених мистецьких творів – 2 бали;

– дитина частково сприймає й усвідомлює музичні твори, періодично виявляє емоції від побачених мистецьких творів – 1 бал;

– дитина не має бажання сприймати мистецтво, не виявляє особливих емоцій від побачених мистецьких творів – 0 балів.

2. Поведінка дітей під час сприйняття музичних творів:

– дитина виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем – 2 бали;

– дитина інколи виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем – 1 бал;

– дитина не виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем – 0 бал.

3. Ставлення дітей до виконання музично-ритмічних рухів:

– дитина одержує радість, естетичну насолоду від виконання танцю – 2 бали;

– дитина не завжди одержує радість, естетичну насолоду від виконання танцю – 1 бал;

– дитина не одержує естетичну насолоду від виконання танцю – 0 балів.

Аспекти спостереження. Відомо, що проблема емоційного розвитку дітей дошкільного віку належить до актуальних проблем у сучасному дошкільному вихованні. Розвитку емоційної чутливості сприяють всі види діяльності дітей. Але велику роль, як зазначають дослідники, у збагаченні емоційної чутливості дошкільників грає музика.

Під час спостереження нас цікавило: «Як ставляться діти до музичних занять?», «Хто з них проявляє найбільший інтерес до слухання музики, музично-ритмічної діяльності?», «Яка музична діяльність їм більше подобається?», «Як часто вони займаються в зоні самостійної музичної діяльності? Що вони роблять?», «Які музично-ритмічні рухи вихованці найбільш часто відтворюють самостійно?», «Чи використовують діти рухи, розучені на музичних заняттях, у самостійних іграх, танцях, рухових імпровізаціях?» та ін.

У ході спостереження були отримані дані, на основі яких можна зробити висновок, що у окремих дітей інтерес до музично-ритмічної діяльності стійкий. Вони люблять танцювати, імпровізувати під музику.

Судження й оцінки з приводу музично-ритмічної діяльності мотивовані, об'єктивні, змістовні; здійснюють самостійний перенос умінь музично-ритмічної діяльності у будь-яку діяльність. У більшості дітей інтерес до музично-ритмічної діяльності нестійкий, характеризується частим переключенням уваги на іншу діяльність.

Дошкільники роблять спроби висловити у русі музичні образи. Судження й оцінки з приводу музично-ритмічної діяльності не завжди обґрунтовані. Більша частина дітей використовує танцювальні рухи в самостійній діяльності при участі дорослого.

Ми побачили також групу дітей, які мали поверхневий інтерес до музики, танцю, ритміки. Вони не робили спроби виразити музичні образи в русі. Судження й оцінки з приводу музично-ритмічної діяльності у дітей неглибокі, незмістовні, необ'єктивні і невмотивовані. Ці діти не

використовували наявний у досвіді арсенал рухів під музику в самостійної діяльності. Результати проведення діагностики представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати діагностики дітей за методикою спостереження

I старша група			II старша група		
№	Ім'я , прізвище дитини	Бали	№	Ім'я , прізвище дитини	Бали
1	Олена М.	0	1	Катерина Л.	1
2	Олег Г.	0	2	Катерина М.	1
3	Катерина К.	1	3	Настя К.	0
4	Павло Б.	1	4	Максим М.	1
5	Максим Б.	0	5	Олексій М.	1
6	Владислава Г.	1	6	Сєва Ч.	0
7	Еліна К.	0	7	Владик Х.	0
8	Юлія К.	1	8	Даша К.	1
9	Єгор М.	0	9	Єгор М.	2
10	Явдоха Г.	0	10	Сергій П.	1
11	Микола Д.	1	11	Святослав А.	0
12	Валерія М.	0	12	Ярослава П.	0
13	Владислава Н.	0	13	Дмитро К.	1
14	Ольга П.	1	14	Діана П.	1
15	Вікторія С.	1	15	Тетяна П.	0
16	Наталія Н.	1	16	Маргарита К.	0
17	Валерій Б.	0	17	Алла С.	1
18	Назар Я.	0	18	Оксана М.	0
19	Михайло К.	0	19	Олена П.	0
20	Наталія К.	1	20	Віктор К.	0
21	Ігор Л.	0	21	Людмила К.	1

Аналіз спостереження за дітьми показав, що лише 1 дитина (4%) із II групи (високий рівень) емоційно сприймала музичні твори, виявляла різні емоції від побачених мистецьких творів; слухала уважно музику, ритмічно рухалися. Під час спостереження нами не зафіксовано високого рівня дітей із I старшої групи.

У 9 дітей (43%) I групи й у 10 дітей (48%) II групи зафіксовано середній рівень. Діти не завжди одержували радість, естетичну насолоду від виконання танцю. Слухаючи музику, періодично відволікались на інші об'єкти.

12 дітей, що складає 57% від числа дітей I групи і 10 дітей (48%) II групи мають низький рівень. Діти не виявляли особливих емоцій від

побачених мистецьких творів; не проявляли себе цінителями музики; не одержували естетичну насолоду від виконання музично-ритмічних рухів.

Отже, результати спостереження показали низький рівень ставлення дітей до виконання музично-ритмічних рухів, недостатнє прийняття й усвідомлення мистецтва.

Щоб з'ясувати знання дітей про театр (змістовий компонент), ставлення дітей до балетного мистецтва, участі у танцювальних постановках та їх рівень зацікавленості, було проведено бесіду зі старшими дошкільниками (додаток 1).

З точки зору змісту умовно нами виділено бесіду пізнавального характеру (про музику, про балет). Мета проведення бесіди – виявити розрізнений досвід і створити інтерес до майбутньої діяльності. Дана бесіда дала можливість визначити у дітей рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку про балет. Критерії оцінки бесіди:

– дитина вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального. Має міцні знання про видатних композиторів, про народну, класичну і сучасну музику, про різні жанри – 2 бали;

– дитина за допомогою дорослого вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального. Має знання про окремих композиторів і деякі уявлення про їх роль у розвитку музичної культури, але ці знання фрагментарні і безсистемні – 1 бал;

– дитина завдяки дорослому вирізняє специфіку образу мистецтва – музичного, танцювального. Вона немає уявлення про композитора, що написав твір, про єдність музичного образу і засобів його втілення, немає навичок аналізу музичного твору – 0 балів.

Бесіда проходила емоційно, у невимушеній обстановці, не виходила за межі дитячого досвіду, а низка запитань залишилася недозволеною («Поглянемо... побачимо... » та ін.).

Бесіда дослівно протоколювалася, при цьому враховувалася поведінка дітей у цілому (проявлення зацікавленості, стомлення тощо, виражені у

міміці, жестах). Крім того, експериментатор вела щоденник, в якому фіксувалися вислови, вчинки, танці дітей, що відображали матеріал бесіди.

З метою виявлення елементарних знань дітей про музично-театральні жанри, дітям були задані такі питання: «Чи любиш ти слухати музику?», «Чи любиш ти танцювати?», «Як ти думаєш, для чого людям потрібна музика і навіщо придумали танець?», «Що таке балет?», «Чи був ти у театрі на балетній виставі?», «Що тебе вразило у балетній виставі?», «Що тобі найбільше запам'яталося, сподобалось у балетній виставі?» та ін.

На питання «Чи потрібна людині музика?», невелика дітей (36%) співвідносили музику з піснями («співати»), одержувати насолоду («радіти»), двоє дітей (5%) назвали призначення музики («слухати»). На наступне питання «Яку музику слухаєш ти?», переважна більшість дітей (74%) назвали сучасні пісні; «просто слухати музику», не конкретизуючи – любить 6 (14%) дітей. Складними виявилось для дітей і питання «Який твій улюблений музичний твір?». Так, лише невелика кількість дітей назвали музичну казку, яку слухали на музичному занятті. Також із метою виявлення загального рівня сформованості знань про музику нами було задано питання «Що ти знаєш про музику?», що дозволило виявити знання дітей про основні музичні професії, знання музичних жанрів.

Бесіда проводилась індивідуально з кожною дитиною і проходила у невимушеній, доброзичливій атмосфері. Якщо дитині було важко відповісти на питання, то задавалося наступне питання, а потім поверталися до цього питання в кінці, пояснювали його ще раз. У ході проведення бесіди нами було виявлено, що не всі діти володіють достатнім запасом знань про музику. Велика частина дітей показала середній рівень сформованості знань, мала частина високий.

У дошкільному віці, особливо на ранніх його рівнях, засвоєння дітьми знань багато в чому неусвідомлене. Про це свідчить той факт, що діти не можуть пояснити правильність своїх дій і на питання вихователя «Як ти

взнав?», «Як вирішив?». Вони або не відповідають зовсім або вказують помилкові підстави, а частенько просто відповідають: «Знаю, що правильно».

Розглядаючи картки, на яких зображені актори різних видів театру, дошкільникам було важко назвати слова «опера», «балет». Майже всі вірно назвали «ляльковий театр». Виконання даного завдання у більшості дітей викликало скруту, вони плутались у визначенні жанру. Невелика частина дітей (7%) знає слово «балет», «балерина».

Інші діти (93%) не змогли чітко визначити, але намагались пояснити дію, яка відбувається («танцювальна», «танцює» тощо), тобто називали основну ознаку балетного мистецтва.

Окремі діти відмічали негативне відношення батьків до даного виду мистецтва («коли йде балет, батьки вимикають телевізор або переключають на іншу програму»), що, безумовно, характеризує одну з причин байдужого відношення дошкільників к сценічному мистецтву.

Звісно, можна часто почути від дорослих, що балет – це нудно. Але це не так. Діти люблять балет більше, ніж дорослі, адже він неймовірно красивий і зрозумілий без слів. Легкі балерини, що ніби літають по повітрю, прекрасна музика, дивні костюми – справжнє чаклунство. Але при цьому балет, як стверджують провідні вчені, це ще і складне мистецтво з давніми традиціями і власними законами. Знайомлять дошкільників з мистецтвом балету також дитячі книги. Є книги про балет, які дозволяють зануритись у цей чарівний світ. Діти починають зрозуміти, як балет влаштований і поглянути на нього новими очима.

Після виконання даного завдання дошкільників запропонували відповісти на запитання «Чи бував ти коли-небудь у театрі, на балеті?». Тут дошкільники показали низькі результати. Багато хто з них не зміг пригадати коли був у театрі, тим паче на балеті. Деякі з дітей назвали лише відомі їм пісні і не змогли назвати танець і балет. Лише декілька дітей змогли навести приклад відвідування театру лялькового.

Нас цікавило питання, чи знають діти композиторів і їх твори. Експериментатор, показавши портрет композитора (М. Глінки, П. Чайковського), коротко розповідав про нього. Потім дітям пропонувалося пригадати ім'я композитора та твори, які він написав. Під час проведення бесіди нами було виявлено, що більшість дітей не можуть пригадати і назвати музичні твори даного композитора. Деякі діти не змогли взнати на портреті композитора, хоча на початку завдання ми коротко розповіли дітям про них і показали їх портрети.

Це говорить не лише про низький рівень музичних знань, але і про не уважність дошкільників. Лише мала частина дітей впоралася зі всіма пунктами завдання. Вони змогли пригадати твори композиторів, назвати музичну композицію і композитора, що написав її, а також взнали композитора на портреті.

Проведена бесіда з дітьми дошкільного віку була, перш за все, засобом систематизації і уточнення уявлень, отриманих дітьми у процесі їх повсякденного життя, в результаті їх спостережень, спілкування і діяльності. Проводячи бесіду, експериментатор допомагала дітям повніше, глибше сприйняти дійсність, звертала увагу на те, що вони недостатньо усвідомлюють.

Під час бесіди експериментатор своїми питаннями, направляючи думку дітей по певному руслу, наштовхувала їх на спогади, припущення, думки, висновки. Результатом цієї роботи стало визнання за методом бесіди важливості і цінності як у справі розумового й етичного виховання, так і в мовному розвитку дітей.

Результати проведення діагностики відображені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результати діагностики дітей за методикою бесіди

I старша група			II старша група		
№	Ім'я , прізвище дитини	Бали	№	Ім'я , прізвище дитини	Бали
1	Олена М.	1	1	Катерина Л.	0
2	Олег Г.	1	2	Катерина М.	0

3	Катерина К.	1	3	Настя К.	1
4	Павло Б.	1	4	Максим М.	1
5	Максим Б.	0	5	Олексій М.	0
6	Владислава Г.	0	6	Сєва Ч.	1
7	Еліна К.	0	7	Владик Х.	1
8	Юлія К.	1	8	Даша К.	1
9	Єгор М.	0	9	Єгор М.	2
10	Явдоха Г.	1	10	Сергій П.	0
11	Микола Д.	0	11	Святослав А.	1
12	Валерія М.	0	12	Ярослава П.	0
13	Владислава Н.	1	13	Дмитро К.	1
14	Ольга П.	0	14	Діана П.	0
15	Вікторія С.	1	15	Тетяна П.	1
16	Наталія Н.	1	16	Маргарита К.	0
17	Валерій Б.	0	17	Алла С.	1
18	Назар Я.	1	18	Оксана М.	0
19	Михайло К.	0	19	Олена П.	1
20	Наталія К.	1	20	Віктор К.	0
21	Ігор Л.	0	21	Людмила К.	1

Як видно з отриманих результатів майже половина дітей володіють низьким рівнем сформованості знань про музику, музично-театральні жанри. Отже, на нашу думку, у подальшому необхідно проводити з дітьми роботу, направлену на формування елементарних знань про музику, музично-театральне мистецтво.

Заключною при діагностиці була методика «Упізнай, хто це?» (модифікований варіант Т. Науменко).

Мета: перевірити здатність дітей створювати музично-ігрові образи.

Хід виконання: дитині пропонують взяти картку із зображенням казкового персонажу. Після цього вона показує картку експериментатору. Потім дитина передає рухами казковий образ. Інші діти повинні впізнати персонаж. У подальшому дитина придумує і виконує танок казкового персонажа під музику, яку підібрав музичний керівник до картки.

Буди визначені наступні критерії оцінювання:

Високий рівень (2 бали) – дитина з бажанням та легко вигадує різні музично-пластичні образи. Емоційно передає їх. Варіює елементи різних танцювальних рухів.

Середній рівень (1 бал) – дитина емоційно відгукується на виконання завдання, але має недостатні вміння передавати пластичними рухами різні образи. Має деякі труднощі у відображенні характеру та настрою музики за допомогою танцювальних рухів.

Низький рівень (0 балів) – у дитині відсутній емоційний відгук на музику. Бажання виконувати творчі музично-ритмічні рухи відсутнє. У дитини слабка рухлива пам'ять.

Як показала діагностика, лише невелика кількість дошкільників можуть вигадати та передати той чи інший казковий образ за допомогою засобів образної виразності (поз, жестів, міміки, пантоміми); відтворити характер танцю, ритмічний малюнок. Ці діти емоційно відгукувалися та з бажанням, впевнено, правильно виконували танцювальні рухи (крок польки, змінний крок, боковий галоп). Рухи були чіткі, емоційно забарвлені. Більша частина дітей з бажанням виконували різні танцювальні рухи, але рухи дітей були не завжди чіткі та впевнені. Спостерігалися недостатні вміння у пластичному інтонуванні. Нажаль, були зафіксовані діти, в яких відсутній емоційний відгук і бажання виконувати музично-ритмічні рухи. Вони не орієнтувались у просторі, мали труднощі у відтворенні таких рухів як бігунець, приставний крок із присіданням, крок із притупуванням. Результати проведення діагностики представлені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Результати діагностики дітей за методикою «Узнай, хто це?»

(за Т. Науменко)

I старша група			II старша група		
№	Ім'я , прізвище дитини	Бали	№	Ім'я , прізвище дитини	Бали
1	Олена М.	1	1	Катерина Л.	0
2	Олег Г.	0	2	Катерина М.	1
3	Катерина К.	1	3	Настя К.	0
4	Павло Б.	1	4	Максим М.	0
5	Максим Б.	0	5	Олексій М.	1
6	Владислава Г.	1	6	Сєва Ч.	1
7	Еліна К.	1	7	Владик Х.	0
8	Юлія К.	0	8	Даша К.	0
9	Єгор М.	1	9	Єгор М.	1

10	Явдоха Г.	0	10	Сергій П.	0
11	Микола Д.	1	11	Святослав А.	1
12	Валерія М.	1	12	Ярослава П.	1
13	Владислава Н.	0	13	Дмитро К.	0
14	Ольга П.	0	14	Діана П.	1
15	Вікторія С.	1	15	Тетяна П.	1
16	Наталія Н.	0	16	Маргарита К.	0
17	Валерій Б.	1	17	Алла С.	1
18	Назар Я.	0	18	Оксана М.	0
19	Михайло К.	0	19	Олена П.	1
20	Наталія К.	1	20	Віктор К.	1
21	Ігор Л.	1	21	Людмила К.	1

Аналіз результатів за методикою «Узнай, хто це?» показав, що 9 (43%) дітей І групи і 8 дітей (38%) ІІ групи мають низький рівень. Бажання виконувати творчі музично-ритмічні рухи у них відсутнє. Діти повторювали лише рухи за вихователем.

У 12 дітей (57%) І групи та у 13 дітей (62%) ІІ групи зафіксовано середній рівень. Діти мали недостатні вміння передавати пластичними рухами різні образи (котика, лисички, ведмедя та ін.), танцювальні рухи виконували інколи не ритмічно.

На жаль, у жодній віковій групі не було виявлено високий рівень у дітей, які приймали участь у діагностиці за методикою «Узнай, хто це?» (за Т. Науменко).

На констатувальному етапі дослідження були використанні різні методики. На нашу думку, тільки поєднання різних методів дає об'єктивну картину про рівень сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у дітей старшого дошкільного віку.

Якісна характеристика рівнів сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у старших дошкільників відображена у табл. 2.8.

Якісна характеристика рівнів сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у старших дошкільників

Рівні	Якісна характеристика
<i>Високий</i>	Дитина вибірково ставиться до окремих видів мистецької діяльності. Виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем. Одержує радість, естетичну насолоду від виконання танцю. Орієнтується в основних видах музичного мистецтва. Із задоволенням наслідує мистецькі зразки – музичні, танцювальні; відтворює музичний образ пластикою і рухами свого тіла; із бажанням імпровізує в образі.
<i>Середній</i>	Дитина позитивно ставиться до окремих видів мистецької діяльності. Інколи виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем. Не завжди одержує радість, естетичну насолоду від виконання танцю. Орієнтується в окремих видах музичного мистецтв. Не завжди із задоволенням наслідує мистецькі зразки – музичні, танцювальні; частково відтворює музичний образ пластикою і рухами свого тіла, імпровізує в образі.
<i>Низький</i>	Дитина ставиться до окремих видів мистецької діяльності неоднозначно. Не виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем. Не одержує естетичну насолоду від виконання танцю. Не орієнтується у видах музичного мистецтва. Не завжди наслідує мистецькі зразки – музичні, танцювальні; не може відтворювати музичний образ пластикою і рухами свого тіла, не вміє імпровізувати в образі.

За результатами проведеної діагностики ми отримали наступні результати, які представлені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Оцінка рівня сформованості елементарних знань про музичне мистецтво старших дошкільників

(за даними констатувального етапу дослідження)

Усього дітей		Р і в н і		
		низький	середній	високий
I група	21	13 (62 %)	8 (38 %)	–
II група	21	12 (57 %)	8 (38 %)	1 (5 %)

Рівень сформованості елементарних знань про музичне мистецтво у старших дошкільників на початковому етапі експерименту надано у діаграмі та відображено у рис. 2.11.

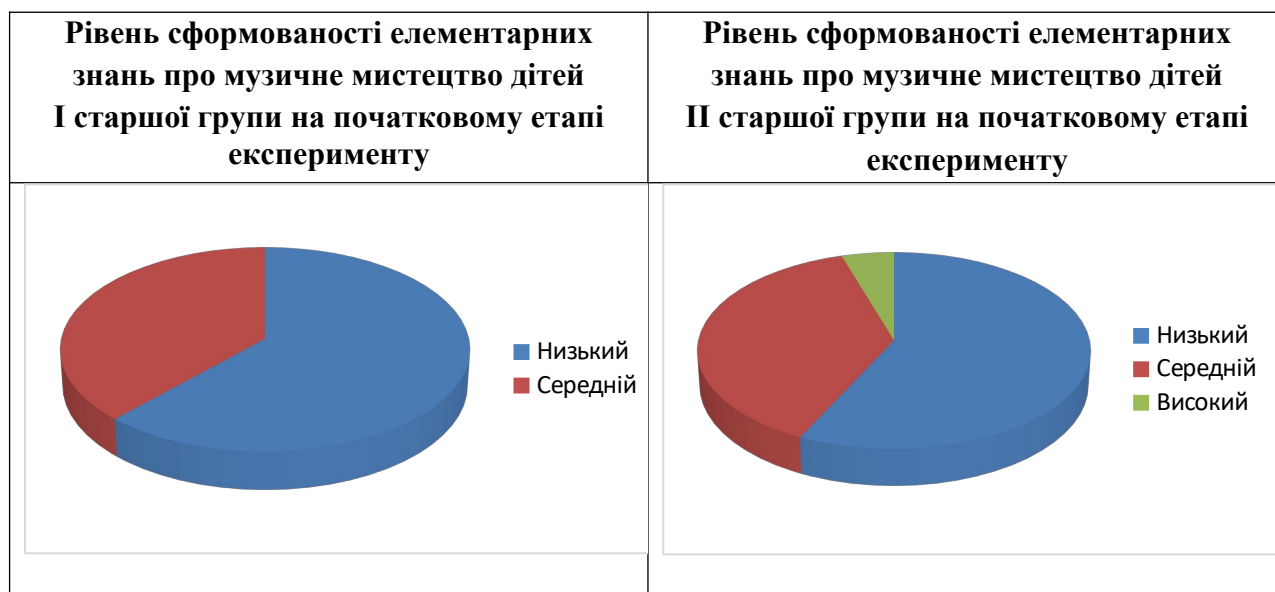

Рис. 2.11. Показники рівнів сформованості елементарних знань про музичне мистецтво старших дошкільників на початковому етапі експерименту

Аналіз за визначенням рівня сформованості елементарних знань про музичне мистецтво старших дошкільників (за даними констатувального

етапу дослідження) показав, що у двох старших групах є невеликі розбіжності у засвоєнні дітьми програмних вимог.

Отже, констатувальний етап дослідження показує, що у дітей п'яти-шести років стихійно починає формуватись інтерес до мистецтва балету, окремих вистав та інтересу до нього діти набувають удома. Дитячі уявлення про балет носять уривчастий і безсистемний характер, що пов'язано з відсутністю систематичної роботи педагогів, у практиці яких знайомство з мистецтвом балету не здійснюється.

Результати, отримані нами в ході констатувального етапу дослідження, дозволяють стверджувати, що старші дошкільники здатні сприймати балет, їм знайомі деякі жанри музики, вони можуть відрізнити марш від вальсу, пісні, але само слово «жанр» вони ще не сприймають. Діти з цікавістю дивляться доступні сприйняттю дитячі балети-казки. Ігноруючи балет, дорослі тим самим обідняють дитяче дозвілля.

Нами також було проведено анкетування з вихователями з проблеми формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку. На нашу думку, питання ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з одним із жанрів музичного мистецтва – балетом, є важливим.

Аналіз анкетування показав, що вихователі не знайомлять дітей із цим жанром музичного мистецтва; на їх думку це повинен робити музичний керівник. Ми вважаємо, що дати знання дітям дошкільного віку про балет можуть вихователі. На наш погляд, основною причиною такого ставлення є відсутність розробленої системи роботи, яка допомогла б вихователям ознайомлювати дітей із жанром музичного мистецтва – балетом.

Як показало анкетування, вихователі нечітко уявляють собі важливість ознайомлення дітей із балетом, сутністю, специфікою та його значенням у житті кожної людини. Крім того, вихователі відмітили, що за Освітньою програмою розвитку «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку у напрямі «Театральна діяльність» ознайомлення дітей із балетом не заплановано. Хоча у порадах батькам у розділі «Художньо-естетичний

розвиток» автори програми рекомендують відвідувати їм разом із дітьми професійні театри, зокрема, балетний.

Нам цікаво було в'яснити, які елементи балету діти розучують на музичних заняттях. Вихователі назвали «біг на носочках», «стрибки». На питання «Чи займаються діти на музичних заняттях танцювальною творчістю?», більша частина педагогів відповіла «ні». Лише окремі вихователі відмітили, що інколи музичні керівники пропонують дітям завдання на розвиток танцювальної творчості («придумайте танок на веселу музику», «станцюйте, як зайчики чи лисички»).

Відомо, що дитяча творчість – одна з форм самостійної діяльності дитини, в процесі якої вона відступає від звичних і знайомих їй способів прояву навколишнього світу, експериментує і створює щось нове для себе та інших. Танцювальна творчість – це уміння дітей комбінувати із знайомих елементів танцю нові композиції. Як показує аналіз анкетування, окремі педагоги захоплюються реалізацією у дітях своїх творчих планів і забувають про дитячу творчість.

Виправдовують таке положення справ, зокрема, тим, що дитина повинна володіти величезним запасом різних музичних навичок і умінь. Тобто спочатку дитина повинна навчитися бути виконавцем, а потім – придумувати щось самостійно. У цьому вислові міститься поширена педагогічна помилка. Насправді, шлях творчості пролягає не «потім», а «тут же», «поруч». І оскільки велика частина цієї цікавої роботи припадає на самостійну діяльність дітей, без допомоги вихователів і музичного керівника не обійтись.

Розглядаючи цю проблему, ми звернули увагу на те, що дитина не може відразу імпровізувати танцювальний рух. Адже це дуже складний кінетичний процес, який складається з безліч переміщень рук, ніг, корпусу, голови. Включається в дію дрібна мускулатура, вестибулярний апарат, просторові орієнтування. Вивчивши педагогічний досвід знайомства дітей із балетом, ми з'ясували, що багато педагогів роблять це в ігровій формі,

використовуючи елементи творчості. На музичних заняттях з дітьми старшого дошкільного віку практики рекомендують використовувати матеріал не тільки дитячих опер-музичних казок, а й дитячих казкових балетів (Н. Кривошея).

2.2. Реалізація педагогічних умов формування елементарних знань про балетне мистецтво у старших дошкільників.

Вивчення теоретичних положень досліджуваної проблеми формування елементарних знань про балетне мистецтво у старших дошкільників дозволило перейти до опису експериментальної роботи з реалізації педагогічних умов, спрямованих на ефективне формування освітніх знань про балет.

З метою підтвердження висунутого припущення експериментатором проведено формувальний етап експерименту, який передбачав створення наступних педагогічних умов: створення у старших дошкільників емоційно-позитивного відношення до балетного мистецтва; повідомлення дітям елементарних знань про балетне мистецтво; формування практичних умінь для здійснення дитячої танцювальної діяльності.

Після діагностичного обстеження за показниками були визначені дві вікові групи дітей для проведення формувального етапу дослідження: експериментальна – I старша група, в якій були нижче показники, ніж у контрольній (II старша група). У експериментальній групі навчання проводилося за спеціально розробленою програмою. Контрольна група працювала за традиційною методикою та діючою чинною освітньою програмою.

Відомо, що стійкий інтерес до театрального мистецтва, уявлення про театральні жанри, бажання займатися елементарною хореографічною діяльністю (наслідування балету) не народжуються нізвідки, сценічні

навички народжуються не раптом. Потрібна копітка, послідовна робота. Нас цікавило питання «З чого почати залучення дошкільника до світу балету?».

Метою формувального експерименту було перевірити музично-освітні знання про балет у дітей старшого дошкільного віку. Виходячи з поставленої мети, нами розроблена структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження (рис. 2.12).

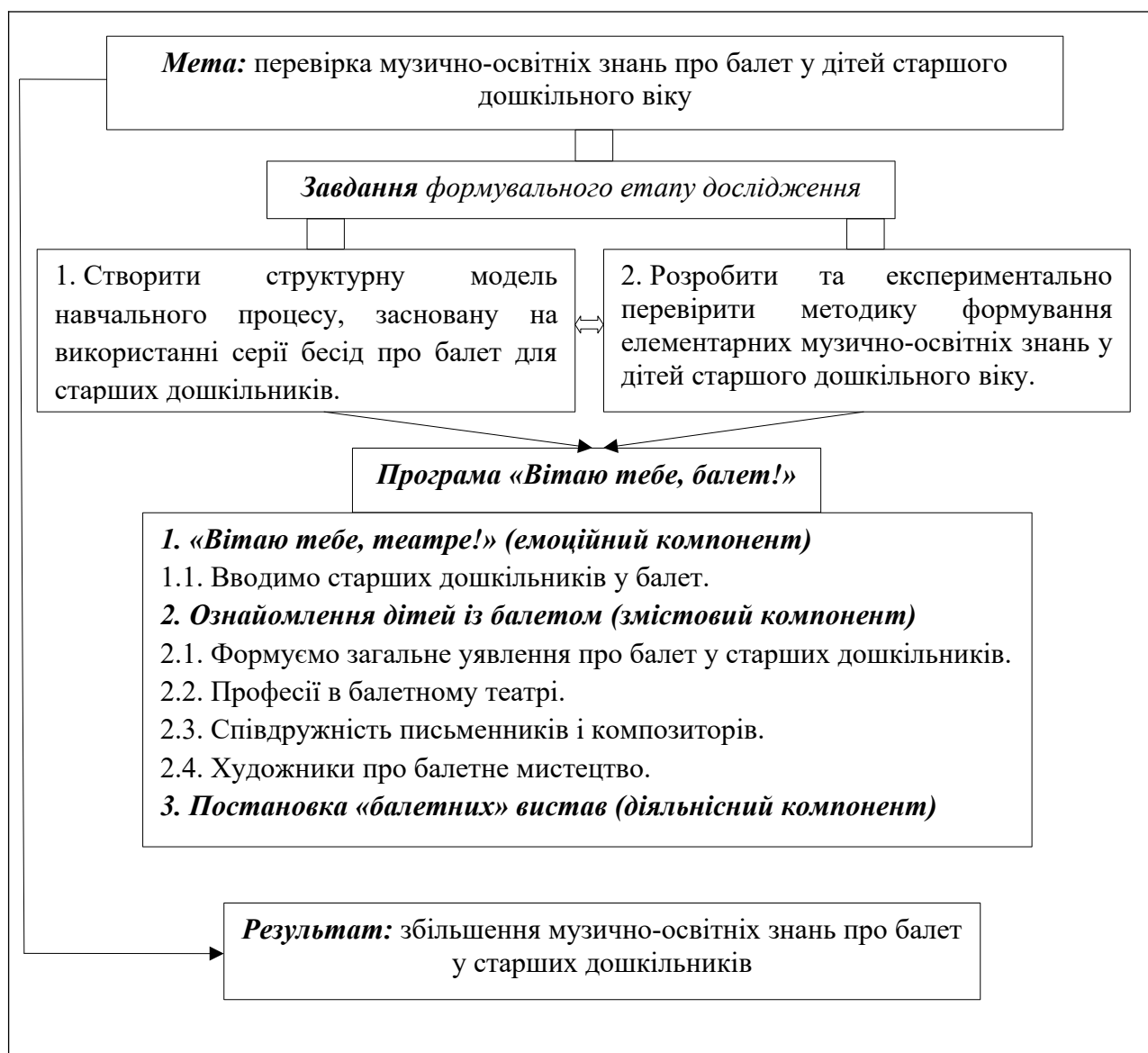

Рис. 2.12. Структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження

Формуючи усвідомлене відношення дітей до процесу учіння, вихователь тим самим забезпечує живий інтерес, увагу, зосередженість, пізнавальну активність, кмітливість дітей у процесі навчання. Тому, перед експериментатором стало питання: як залучити дітей експериментальної групи до світу балету, яку провести роботу, щоб вони змогли уявляти себе глядачами театру балету, представляти себе персонажами театрального сюжету і діяти від імені ролевого образу, відображуючи сюжет виразною пластикою рухів?

Після збору необхідного матеріалу та інформації, його аналізу, експериментатором розроблена програма «Вітаю тебе, балет!» з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з балетним театром як засобом розвитку їх творчих здібностей (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Змістові лінії та тематичний зміст програми «Вітаю тебе, балет!»
з ознайомлення старших дошкільників з балетом**

Назва змістових ліній, компонентів	Теми
1. Вітаю тебе, театре! (емоційний)	<p>1.1. Вводимо старших дошкільників у балет: – бесіда «Що таке балет?»; – бесіда «Музичні театри для дітей: Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва».</p>
2.Ознайомлення дітей із балетом (змістовий)	<p>2.1. Формуємо загальне уявлення про балет у старших дошкільників: – бесіда «Хто придумав балет?»; – бесіда «Музика у балеті»; – бесіда «Знайомимося з балетною виставою».</p> <p>2.2. Професії в балетному театрі: – бесіда «Хто створює балет?»; – бесіда «Безпосередні учасники балетної вистави»; – бесіда «Опосередковані учасники балетної вистави»; – бесіда «Улюблені артисти балету».</p> <p>2.3. Співдружність письменників і композиторів: – бесіда «Відомий письменник Е. Гофман і козацький нащадок – композитор П. Чайковський».</p>

	<p>2.4. Художники про балетне мистецтво: – бесіда «Оригінальний художник Е. Дега».</p>
<p>3. Постановка «балетних» вистав (діяльнісний)</p>	<p>3.1. Створюємо «балет»: – постановки сюжетних танців-сценок; – балет «День народження Олени»; – музична казка «Лускунчик».</p>

Наше завдання полягало в тому, аби створити сприятливі умови для реалізації можливостей дитячого розвитку, а саме дати дітям у доступній формі систематизовані знання про балет. Тому дітям експериментальної групи запропонували бути у ролі «екскурсантів» театрального маршруту та знайомитися з архітектурою різних театрів, у ролі «глядачів» – відвідувати театральні постановки, у ролі «артистів» – залучатися до культури балету в елементарній хореографічній діяльності.

Мета: побудова системи елементарного залучення дітей старшого дошкільного віку до класичного мистецтва балету.

Завдання:

1. Сприяти формуванню у дітей елементарних понять про балет, як про театральний жанр, засобами виразності якого, є музика і танцювальні рухи.
2. Сприяти збагаченню художньо-естетичних вражень дітей за рахунок перегляду відео версій балетних спектаклів.
3. Надати дітям можливість реалізувати інтерес до світу балету у хореографічній діяльності.

Бесіди про балет, супроводжуючі набуття нового досвіду, були перехідними від розмови до бесіди. Метою проведення бесід було стимулювання і направлення уваги дітей на доцільніше накопичення досвіду. Завдання вихователя – допомогти дітям отримати ясні, виразні уявлення про балетне мистецтво, доповнити їх знання. Під час проведення бесід діти висловлювали свої думки у формі окремих реплік і окремих слів. Відбувався обмін думками. Під час бесід слово педагога грало пояснювальну роль,

розкривало зміст того матеріалу. Бесіди проходили невимушено. Реалізація моделі формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку проходила через розкриття її компонентів: емоційного, змістового, діяльнісного.

Мета першої змістової лінії «Вітаю тебе, театре!» (емоційний компонент) полягала у розвитку естетичних переживань і почуттів; заманюванню дітей у світ балетного мистецтва за допомогою перегляду яскравих балетних постановок; розуміння змісту балетного спектаклю; розширення музичних вражень дошкільнят.

Експериментальну роботу з ознайомлення дітей із балетом почали зі вступної бесіди «Що таке балет?». Нашим завданням було дати дітям відповідь на проблемні питання «Що таке балет?», «Чи знають діти за допомогою чого артисти балету передають сюжет твору?» «Без чого не може бути балету?» та ін.

Нас хвилювало питання, як розповісти дітям про балет, як надихнути їх на заняття танцями і захопити прекрасним видом мистецтва – балетом. Дітям старшого дошкільного віку запропонували відповісти на питання: «Чи любите ви танцювати?», «Хто з вас займається у танцювальному гуртку?», «Чи були ви у театрі на балетній виставі?», «Яку виставу дивились у театрі?», «Що вам найбільше запам'яталося, сподобалось у балетній виставі?» та ін.

У рубриці «Я досліджую світ» дітям запропонували завдання: за серією картинок, на яких зображені різні театральні споруди, порівняти їх та з'ясувати, що в них різне та що спільне. Продовжуючи спілкування на тему «Що таке балет?» дітям пояснили, що балет – це театральна вистава, де всі дійові персонажі не розмовляють, використовуючи різні рухи, виразні жести, пози. Із задоволенням діти подивилися мультфільм «Лунтік і його друзі – Балет», в якому метелик Еліна дає друзям майстер-клас по балету.

Наступна бесіда була проведена на тему «Музичний театр для дітей: Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва». Дітей познайомили за допомогою слайдів із будівлею-палацом

музичного театру для дітей, балетними афішами; розповіли, що можна подивитись у такому театрі. Дошкільникам запропонували уявити, що вони знаходяться у залі для глядачів музичного театру. Сцена закрита завісою. Музиканти оркестру налагоджують свої інструменти в оркестровій ямі. Гасне світло, звучить музика і завіса відкривається. Глядачі слухають музику і дивляться балет. Під час бесіди для дітей був характерний стан задоволення, радощі від спілкування з творами, з однолітками і педагогом.

Крім того, згадали правила поведінки у театрі, ознайомивши їх із гумористично-сатиричним віршем «Театрالی» Г. Фальковича. У вірші автор звернув увагу на культуру харчування, яка важливіша за інші культурні заходи.

У рубриці «Я досліджую світ» дітям запропонували завдання:

- за серією картинок, на яких зображені споруди з різним призначенням (магазин, школа, аптека, музичний театр), знайти музичний театр за характерними ознаками та порівняти з іншими будівлями;
- виділити суттєві особливості музичного театру як культурної установи, який відрізняється не лише специфікою праці і його соціальним значенням, а й самою будовою й інтер'єром.

Із задоволенням діти дивилися мультфільм «Буба – Балет», в якому два персонажа (Буба, який любить сир, а мишка Лула – танцювати) поєднують балет і полювання за сиром. Діти за бажанням ділились емоціями, дискутували про побачене. Під час продуктивної діяльності дошкільники малювали на тему «Мій балетний театр».

Мета наступної змістової лінії «Ознайомлення дітей з театром» (змістовий компонент) полягала у формуванні первинних уявлень про балет у дітей; захопленні процесом пізнання особливостей балету, як театрального жанру за допомогою проведення бесід; розумінні змісту балетного спектаклю; розширенні музичних вражень дошкільників; збагаченні словарного запасу дітей (балет, балерина, пачка, пуанти).

Формуючи загальне уявлення про балет, нами була проведена бесіда з дітьми на тему «Хто придумав балет?». Дітей цікавило питання «Танець і балет – це одне і теж?». Експериментатор спочатку пояснила, що танцювальне мистецтво лише частина балету, а потім запропонувала дітям у пошуках балету перенестися за часів великих подій. Дошкільникам було привабливо взнати про те, що балетні танці виконували не тільки люди, а й коні. Дітям запропонували розглянути картинки як під музику, спів і декламацію, на тлі пишних декорацій вершники гарцювали на конях. Познайомившись з кінським балетом, одна дитина представила собі коня у пачці.

Дітям пояснили значення слова «балет»; познайомили з країною на карті, де зародився балет. З великим інтересом вони слухали про «Божественну балерину Тальоні», якій першій із артисток стали підносити живі квіти. Дошкільники познайомилися з одягом і взуттям балерини Марії Тальоні. Увагу звернула дітей на те, що під час виконання танцю артистам доводиться робити багато стрибків і підтримки. Дошкільникам були показані слайди із зображенням спеціальних балетних костюмів, які не заважають танцю. Розглядаючи на слайдах спеціальне взуття – пуанти для балерин, діти відмітили їх зовнішній вигляд («красиві», «атласні», «гострі»).

У рубриці «Я досліджую світ» для закріплення слова «пуанти», запропонували дітям вирішити кросворд із цим словом, якщо правильно пригадати назви морських мешканців; відгадати загадку («Знайти 4 відмінності між трьома парами пуант»).

Після ознайомлення з історією про дівчинку, яка вірила в дива і вперто йшла до своєї мрії у казці «Пуанти для Анни» Надійки Гербіш, діти відгадали загадку «Що зайве для балерини на сцені?». Після перегляду мультфільму «Ангеліна балерина» діти взнали, для того щоб стати балериною, недостатньо лише тренувань. Для здійснення мрії важливі воля, характер, а також підтримка близьких людей. Познайомившись з віршем «За

сніданком» Б. Бойко, дівчата зробили висновок, що балет вчить бути справжньою дівчинкою – витонченою і граціозною.

Під час словесної творчості діти придумали монологи на теми: «Балерина Ведмежатко», «Що трапилося з розірваною пачкою?». Під час продуктивної творчості дівчата за бажанням зробили з підручного матеріалу прикрашення силуету балерини – спіднички з прозорої тканини. Інші малювали на тему «балет»: «Пуанти для улюбленої балеринки», «Пачка для моєї ляльки» та ін. У зв'язку з тим, що дівчата захотіли перетворитись у балерин за допомогою різного одягу для танців, запропонували їм пограти в музичну гру «Давні балерини»: уявляючи себе давніми балеринами, вони придумували різні красиві рухи під музику у відповідному одязі.

Бесіда «Музика у балеті» була проведена з метою уточнення, що головне у балеті – музика. За цією темою уточнили з дітьми, хто пише музику для балету; звернули увагу на оркестрову яму, яка знаходиться між залом для глядачів і сценою; пояснили, що балетна вистава супроводжується грою великого оркестру, який розміщується в оркестровій ямі; познайомили з професією диригента, його призначенням.

Дітям було запропоновано послухати аудіо симфонічну сюїту М. Завалишиної «Іграшки»: «Балерина» з метою зрозуміти, що найголовніше у балеті – це музика. Дітям пояснили, що саме музика допомагає танцівникам красиво рухатися, виконувати граціозні, ніжні рухи. Продовжуючи формувати загальне уявлення про балет, розповіли про склад балету. Діти дізналися, що у балетній виставі танцюють поодинці, вдвох, утрьох. Танцює й велика група артистів – кордебалет.

Дошкільникам було запропоновано подивитись відеоперегляд фрагментів із балету «Лебедине озеро» і «Лускунчик». Після перегляду дітям були поставлені запитання: «Чи сподобався їм балет?», «Що нового, цікавого вони взнали?» та ін. Наприкінці бесіди експериментатор запропонувала дошкільникам попрацювати у театрі: дітям роздали фігурки балерин із метою

приготувати для них костюми і прикрасити їх. Допомогала в роботі дітям музика П. Чайковського з балету «Лускунчик».

Під час бесіди «Хто створює балет?», діти захотіли взнати: «Хто ж головний у театрі?», «Кого вважають автором балетної вистави?». Аби відповісти на ці питання, дошкільників познайомили з «парком» (О. Корнєєва, О. Стягунова) балетних професій, тобто з тими, хто бере участь у створенні балету із самого початку.

Перш за все, діти взнали про письменника. Далі дітям запропонували подивитися на велику товсту книгу і відповісти на питання: «Як довго її можна читати?», «Чи можна станцювати весь зміст книги від першої до останньої сторінки?». Дітям пояснили: щоб поставити балетну виставу, потрібно скоротити текст казки, тобто, зробити з товстої книги невелику. Це може зробити людина по професії лібретист, яка вибирає найважливіше і необхідніше і пише короткий зміст у маленькій книжці – лібрето для балетної вистави. Разом із дітьми згадали, що музику пише композитор і розповіли про те, що музика є невід'ємною частиною балету, яку виконує симфонічний оркестр. А керує їм диригент.

Діти взнали, що є людина, яка займається хореографією з артистами, тобто придумує граціозні, ніжні, чарівні танцювальні рухи, тобто перекладає зміст казки на мову танцю і готує їх до виходу на сцену – називається балетмейстер. Отже, над балетом працює цілий колектив.

Професія художника старшим дошкільникам відома. Але у театрі для балету художник пише не картини, а декорації. Дітей познайомили з новим для них словом «декорації» та пояснили, що крім декорацій, художник придумує ескізи костюмів, вигадує для персонажів не лише красиве, але і зручне для танцю вбрання. Поділивши дітей на підгрупи за бажанням театральних професій, діти «придумували казку для балету», «малювали фарбами декорації до відомої казки» та ін. Для того, щоб перевірити, чи добре діти запам'ятали театральні професії, запропонували їм пограти в гру з м'ячем «Назви, хто», а також «придумати танці».

У наступній бесіди з ознайомлення дітей з «Безпосередніми професіями в балеті», звертали увагу на тих, у чиїх руках знаходиться доля балетної вистави. Діти взнали, чим займаються артисти балету кожен день у балетному класі, що розучують та відпрацьовують, як поводяться під час репетицій. Вони зробили висновок, що повсякденна робота у артистів балету дуже важка; треба бути працьовитим, наполегливим, мати велику силу волі, щоб стати видатним артистом балету.

Далі запропонували подивитися навчаючий мультфільм «Балерини», в якому персонажі Пандочка і Ньюшенька хочуть стати балеринами. Після перегляду діти зробили висновок: треба багато працювати, щоб навчитися танцювати. Для закріплення знань дошкільникам порадили роздивитися картинки, на яких зображені балерини та відповісти на запитання: «За якими ознаками можна справді довести, що це балерина?». Діти відмічали зовнішній вигляд («вона струнка», «легка як пух»), звертали увагу на незвичайний одяг («сукенка з пишною спідничкою», «на ногах особливі балетні туфлі – пуанти»).

Під час пізнавальної діяльності дошкільникам запропонували: відгадати загадку «Знайти 8 відмінностей між двома балеринами»; прочитати закодовані слова (анаграми): летба, нецьта, ринабале (балет, танець, балерина). Під час продуктивної діяльності діти розмальовували картинки, на яких зображені балерини; малювали «Листівку-вітання» для подруги-балеринки на День народження.

Бесіда «Опосередковані учасники балетної вистави» почалося з того, що діти називали вже знайомі їм театральні професії, коли знайомилися з драматичним театром: художника по світлу, який придумує різне освітлення на сцені під час виступу артистів балету; костюмера, який добирає одяг артистам балету. Діти взнали про нову професію театального чоботаря, який робить взуття не лише красиве на вигляд, але і зручне, особливі туфельки, які називають пуантами.

Експериментатором також було проведено для старших дошкільників відео екскурсію по театральним майстерням: в яких кравчихи і закрійниці шиють балетні костюми у пошивочній майстерні; у постижерній майстерні, в якій постижери-майстри роблять парики. На закінчення бесіди дошкільникам запропонували намалювати «пуанти».

Отже, діти зробили висновок, що тільки руками талановитих людей робляться такі дивні речі. У розповідях, бесідах, за допомогою фото і відео-презентацій діти дізналися про професії людей, які працюють над створенням спектаклів, про повсякденну працю артистів балету. Значно поповнився словарний запас дітей, навички зв'язного мовлення.

Під час експерименту ми ставили за мету познайомити дітей з видатними артистами балету. Тому наступна бесіда була присвячена «Улюбленим артистам балету»: американській танцівниці Айседорі Дункан та латишському артисту балету Марісу Лієпа.

Так, із великим інтересом діти слухали розповідь про танцівницю А. Дункан, яка почала танцювати вже у два роки, а в шість років вона відкрила першу «школу танцю» для сусідських дітей: учила їх рухам, які придумувала сама. Діти взнали, що у своїх танцях вона ходила, бігала, стрибала, робила різні рухи своїми руками, які були досить простими. Вона прагнула танцювати все – музику, картини, вірші. А. Дункан пропонувала дітям дивитися на те як здіймається і літає птах, як пурхає метелик, як вітер гойдає гілки дерев: вчила дітей рухам у природи.

Цікаво дітям було взнати про відомого латишського артиста балету М. Лієпа. Ми познайомили дітей з дитячими роками артиста та запропонували переглянути відео-танок «Танець птиці» у його виконанні. Після перегляду, на питання «Що вразило вас у танці?», діти звернули увагу на руки артиста балету, порівняли руки з крилами птиці («як справжня птиця»). Дошкільникам запропонували уявити, що вони зачаровані і не можуть говорити.

За допомогою жестів і рухів діти показували, що хочуть «їсти», «грати на комп'ютері», «танцювати», «малювати» та ін. З інтересом діти переглянули відеозапис «Балетна мова жестів» («Дитяча лабораторія» Великого театру).

Проводячи роботу з розвитку художньої творчості, експериментатор порадила дітям малювання на тему «Я балерина»; ліплення струнких, легких як пух, балерин. Зацікавлено дивилися діти мультфільм без слів «Балерина на кораблі» під ніжну музику композитора А. Шнітке. Дивлячись мультфільм, у окремих дівчат з'явилося бажання повторювати рухи за балериною; вони стали робити махи руками, кружляти на місці.

Перед тим, як провести роботу з розвитку танцювальної творчості, дітям запропонували уявити себе балеринами й артистами балету і виконати вправу «Розминка для балерини». Під час танцювальної творчості діти виконали завдання – «Вибрати самостійно образ і потанцювати». Спочатку діти спробували відчутти стан бджілки, коника-стрибунця, крапельки води, дерева та ін., а потім імпровізувати свій образ. У подальшому їм було запропоновано придумати та виконати «Танець листя». Діти уявляли, що вони занурилися у шелест густого листя (не відриваючись від гілок, листя танцює і співає, народжуючи симфонію зелених відтінків, чаруючи око і слух). Виконуючи «Танок квітки, яка розквітає», діти заплющили оченята й уявили, як радіє сонечку «квітка, яка щойно розквітла», як вона простирає до сонечка свої пелюстки. Діти рухалися відповідно музики й обраного образу.

З великим інтересом діти виконували наступне музично-ігрове завдання: «За допомогою жестів, різних рухів поспілкуватися зі своїми друзями так, щоб вони все зрозуміли». Використовуючи засоби образної виразності, вони спробували покликати друзів до себе; розказали, який у них настрій; запросили затанцювати разом із ними; показали, що з друзями їм дуже весело.

Також ми вважали за необхідність розповісти дітям про співдружність письменників і композиторів. Тому наступна бесіда була присвячена

«Відомому письменнику Е. Гофман і козацькому нащадку – композитору П. Чайковському». У процесі бесіди дітям ставилися пізнавальні завдання, використовувались ігрові ситуації. Дітям була прочитана казка Е. Гофмана «Лускунчик і мишачий король». Дітей знайомили з дитячими роками письменника Гофмана, а також композитора П. Чайковського і його музикою до балету «Лускунчик» за допомогою мультфільма з однойменної назвою.

Це, безумовно, справило враження на дітей. Вони були здивовані; в захваті заговорили про те, що вони теж хочуть навчитися так танцювати, хлопчики відразу відчували себе героями-солдатами, захисниками дівчаток. Багато хто продовжив перегляд відеозаписів балету вдома.

Ділячись враженнями, діти говорили, що хочуть подивитися в театрі балет; деякі дівчатка призналися, що хочуть займатися танцями. Їх зачарував, привабив своєю вишуканістю Танець феї Драже; найніжніший із чарівною мелодією Вальс Квітів. Дошкільники познайомилися з низкою танців: яскравим іспанським танком Шоколад, хвилюючим східним Кавою, характерним китайський Чаєм, надзвичайно яскравим і живим танком Трепак, витонченим танком пастушків. Після перегляду мультфільму, діти почали мріяти: вони захотіли опинитися на місці Марі й Лускунчика у цьому казковому місці з шоколаду, карамелі, зефіру. Активно відповідали на питання експериментатора: «Що б ви робили?», «Як вели б себе?».

Подальше знайомство з балетом продовжувалося з прослуховування найбільш виразних музичних фрагментів – «Битва Лускунчика і мишачого короля», «Вальс снігових пластівців», де музичні образи персонажів розкрились як яскраві і зрозумілі. Діти ділилися своїми враженнями, розповідали, про що вони думали, які картини представляли. Інтерес і бажання дітей побачити справжній балет весь час зростав.

Прекрасна музика і казковий сюжет стали багатим матеріалом для естетичних і етичних переживань дітей, проявлених к малюнкам, колективній роботі, спільній творчій діяльності з батьками. Під час художньої творчості діти за власним бажанням готували із паперу капелюха для Лускунчика;

малювали персонажів балету «Лускунчик», декорації до балету «Лускунчик»; розфарбували картинки.

Для того, щоб пограти в гру з фігурками під музику із балету «Лускунчик» П. Чайковського, діти перевели за допомогою олівця на цупкий папір головних персонажів балету «Лускунчик» (Марі, Лускунчика, Мишиного короля, Феї;) виготували до кожної фігурки паперові підставки. Вирізвавши фігурки, діти розмалювали їх, а потім розташували як на сцені. Музика так захопила дітей, що вони із задоволенням імпровізували під вальс, змальовували сніжинок, потім завірюху; під марш рухалися, передаючи радісний хід довкола новорічної ялинки.

Під час танцювальної творчості діти одержали наступні завдання: показати за допомогою рухів як сміливець-Лускунчик у танці захищає іграшки від потворного Мишачого короля: Лускунчик – кумедна лялька, але дуже добра й відважна. Тож рухи у нього вправні, різкі та чіткі; уявити, що раптом опинилися біля новорічної ялинки у казці «Лускунчик». Спочатку діти помірковували, яким має бути його танець, щоб правильно відобразити характер цього персонажу.

Розвиваючи у дітей музично-ігрову творчість, запропонували дітям показати за допомогою рухів, жестів, поз, міміки під музику, що треба робити, як поводитись, уявляючи, що частина хлопчиків Лускунчики, а інша частина дітей – Марі, Мишачий король або Принц. У процесі самостійної діяльності діти організовували різні ігри-драматизації, сюжетно-ролеві ігри на тему театру («Похід у театр», «Я працюю в театрі», «Я – балерина», «Вистава починається», а «Лускунчик і мишачий король»).

Завершальну бесіду «Оригінальний художник Е. Дега», розпочали з біографії дитячих років відомого художника, який любив малювати балерин. Діти уважно розглядали репродукцію картини «Урок танцю». Експериментатор звернула увагу на танцівниць, які під час перерви відпочивають. Діти відмітили, що спідниці дівчат схожі на хмаринки з яскравими різноколірними плямами.

Цікавим був мультфільм «Маленький Художник. Едгар Дега. Урок танців», який ми запропонували подивитися дошкільникам. Розвиваючи словесну творчість, запропонували дітям уявити, що вони художники чи скульптори. Дошкільники придумували цікаві історії про те, щоб вони намалювали, якби були б художниками чи яку скульптуру зробили. На закінчення теми з ознайомлення дітей із балетом, дошкільникам запропонували намалювати триптихи на тему «Країна балету» і зробити виставку дитячих робіт. Дитячі витвори мистецтва, які склалися з трьох картин об'єднаних спільною ідеєю, дуже сподобалися дітям інших вікових груп і батькам.

Отже, бесіди, які проводив педагог, протікали живо, невимушено, будили думки старших дошкільників, утримувала їх увагу і залишили глибокий слід у їх свідомості.

Під час останньої змістової лінії «Постановка «балетних» вистав» (діяльнісний компонент) ми ставили за мету розвинути у дітей старшого дошкільного віку творчу самостійність, естетичний смак у передачі образу; залучити дітей до класичної музики, до елементарної хореографічної діяльності, до процесу створення хореографічних «балетних» композицій; провести розвагу з використанням балетних мініатюр (фрагментів спектаклів); виховувати у дітей любов до балетного мистецтва.

Роботу почали з постановки сюжетних танців-сценок. Усі гравці діляться на пари, після чого кожній парі видається картка (Радісний слон і метелик, Пташка і кіт, Два зайці граються, Пінгвін і чайка, Півень і курка, Муха і корова, Кінь і вівця та ін.) з образами для кожного з них. Діти розподіляють ролі і придумують маленьку сценку-танець, де їх персонажі зустрічаються і розігрують якийсь сюжет.

Створення балету «День народження Олени» здійснювався шляхом складання дітьми лібрето на пропоновану нами музику. Так, діти, слухаючи музику з «Дитячого альбому» П. Чайковського, імпровізували під сюжетну музику, придумуючи свої танці-імпровізації. На питання: «Як можна

об'єднати ці твори?», діти прийшли до загальної думки, що це іграшки. Їх можна купити, подарувати на день народження. Так виникла ідея по об'єднанню творів П. Чайковського в балет «День народження Олени».

У подальшому спланувати роботу над виставою. Діти пропонували свої шляхи рішення цієї задачі, їх пропозиції фіксувалися на ватмані. Для точнішого складання плану своїх дій діти використовували схему, яку самі заповнювали за допомогою картинок і символів.

Знайомство з рухами починалося з прослухування мелодії, показу рухів дорослими. І коли рухи вже були розучені, діти почали створювати свої танці. Наприклад, розучуючи ритмічний танець, діти помітили, що Олеся і Микола танцювали краще за всіх. На запитали «А як краще?», діти прагнули пояснити, при цьому йшов показ, рухи повторювалися, діти робили їх ще цікавішими, виразнішими. Кожна дитина хотіла проявити і показати себе, але не кожній це удавалося відразу. У цьому випадку індивідуальна робота з дітьми проводилася спочатку музичним керівником, а потім продовжувалася вихователем у групі.

Цікавими виходили танцювальні рухи з предметами: кулями, «крилами» метеликів, квітами та ін. Дітям надавалася можливість самостійного вибору атрибутів до музики. Якщо музика дітям подобалась, у них виникало бажання рухатись, їм було важко усидіти на місці, вони буквально «випліскували» свої емоції: намагалися плескати у долоні, притупувати. Вони старалися передати своє розуміння музики за допомогою руху, що є хорошою передумовою для творчого процесу. Так, дітям було запропоновано таке завдання: «спробуйте виразити характер музики жестом, танцем, рухом». Таке «сприйняття-виконання» (термін Д. Кабалевського) значно сприяло активному, усвідомленому сприйняттю дітьми краси музики.

Побачивши такий інтерес, ми вирішили поставити музичну казку «Лускунчик». Діти відразу підхопили нашу ідею, їм не терпілося відчувати себе артистами, Вони запропонували зробити запрошення для батьків, афішу, тобто відтворити повноцінний процес походу до театру.

Ми заздалегідь продумали сцени, відповідні для дитячої постановки. Враховуючи вікові особливості, фізичні і танцювальні дані дітей, ми адаптували сцени з балету, а саме: вальс сніжинок, марш солдатиків, сцену битви мишей і солдатиків на чолі з Мишачою королевою і Лускунчиком, завершальний загальний танець – менует. У процесі підготовки до вистави, ми прагнули розкрити творчий потенціал дітей, удосконалювати їх артистичні навички.

По завершенні постановки вистави діти проявили сформованість таких якостей особистості, як активність, здатність управляти своєю поведінкою, розвиток розумових здібностей і творчої активності. Можна з упевненістю відзначити соціалізацію дітей у цілому.

У ході реалізації програми у дітей підвищився інтерес до класичної музики, до театрального мистецтва, збільшилася кількість сімей, зацікавлених в залученні до них дітей – кілька вихованців сходили на балет, дитячий мюзикл, навіть почали впізнавати музику з Лускунчика, якщо чули її десь по телевізору або на вулиці. Наша спільна робота діяльність допомогла за допомогою музики об'єднати дітей і дорослих, створити обстановку загальної радості та гарного настрою.

2.3. Результати експериментальної роботи з формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку.

Контрольний етап дослідження ставив своєю метою порівняння рівня елементарних знань про балет у старших дошкільників ЕГ та КГ до та після експерименту.

Завдання контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи:

- визначити рівень елементарних знань про балет у дітей 6 років;
- оцінити ефективність проведеної нами розвиваючої роботи;

– порівняти результати констатувального і контрольного експериментів.

Емпіричне дослідження рівня знань про музику на контрольному етапі дослідження проходило за тими критеріями і показниками і з використанням тих же діагностичних завдань, що і на констатувальному етапі дослідження. У контрольному експерименті брали участь дві групи дошкільників: контрольна й експериментальна. Для визначення результативності використаної методики було проведено повторне педагогічне обстеження, яке показало, що у дітей експериментальної групи в розвитку уявлень про балет з'явилася позитивна динаміка.

Як вже було відмічено, діагностика рівня емоційного компонента передбачала дослідження за критерієм позитивного емоційного ставлення дошкільників до музичного мистецтва, бажання його сприймати; розуміти зміст балетного спектаклю та ін. Одним із найважливіших засобів розвитку емоційної чутливості дітей є сприйняття музики. Це один із найбільш розвиваючих і в той же час складних для дітей видів музичної діяльності. У ньому діти набувають найбільший об'єм музичних вражень, вчать слухати і чути музику, переживати й аналізувати її.

Як показало спостереження, діти експериментальної групи навчилися розпізнавати в музиці виразні засоби, які передають різні музично-естетичні емоції (мелодію, темп, тембри, регістри, динамічні відтінки); розвилася тонке диференційоване слухання музики, розуміння відчуттів, закладених у її змісті. Активізація роботи фантазії, уяви, а також вживання у взаємозв'язку засобів різних видів мистецтва стимулювали художню образність в діях дітей, викликали у них певний стрій відчуттів, емоційну чутливість на музику. Вільне втілення образного змісту музики стимулювало у дітей інтенсивність емоційних переживань, спонукало їх до емоційної чутливості на музику, сприяло активному збагаченню музичного тезауруса.

Запропонована Програма «Вітаю тебе, балет!», яка спеціально розроблена, дозволяє значно підвищити ефективність розвитку емоційної

чутливості дітей старшого дошкільного віку. Результати цілеспрямованого навчання старших дошкільників показали, що виявлення ліній взаємозв'язку між різними видами мистецтва сприяє збагаченню музичного досвіду дітей, спонукає їх до емоційно-усвідомленого переживання змісту музики, розвиває творчу активність у різних видах художньої діяльності (музичної, образотворчої, художньо-мовної, музично-ігрової).

Аналізуючи результати діагностичних завдань контрольного експерименту, ми зробили наступні висновки. Не дивлячись на те, що музика вважається найбільш емоційним виглядом мистецтва, нами були зафіксовані середній і низький рівні прояву емоційної чутливості. За даними діагностики ми зробили висновок, що діти старшого дошкільного віку контрольної групи виділяють лише основні емоційні стани, не співвідносять почуту музику з власними переживаннями. Окрім цього, у них недостатньо розвинений словник емоційно-образного змісту музики.

Наступний компонент – змістовий. У межах розвитку даного компонента виявлявся рівень сформованості уявлення про музичне мистецтво, усвідомлення творів мистецтва, їх розрізнення; захоплення дітей процесом пізнання особливостей балету; розуміння змісту балетного спектаклю; збагачення словарного запасу дітей (балет, балерина, пачка, пуанти та ін.). Як показала перевірка, більша частина дітей при слуханні музики з балету визначали її як частину спектаклю («це танець», «сцена з балету»). Тоді діти контрольної групи будь-який фрагмент з балету називали одним словом «балет».

Проаналізувавши роботу дітей, ми прийшли до висновку, що діти стали: використовувати розширений словник музичних термінів (лібрето, соліст, балерина, кордебалет та ін.); орієнтуватись як у структурі музичного твору, так і в структурі балету (ритмопластичні вистави); значно яскравіше й емоційніше сприймати музику; цікавіше й виразніше імпровізувати в танці. Діти експериментальної групи при слуханні музики з балету визначали її як

частину вистави: «це танець, сцена з балету», тоді як діти контрольної групи будь-який фрагмент з балету називали одним словом «балет».

У ході бесіди було виявлено наступне: «Як діти ставляться до музики, які танці вони знають, люблять і танцюють?», «Які види дитячої музичної діяльності їм подобаються, що вони люблять робити у музичній залі і групі?» та ін. У результаті бесіди з дітьми з'ясували, що танець потрібен для здоров'я, загального розвитку, спілкування, зовнішнього вигляду, гнучкості. На питання «Чи хотіли б діти записатись у танцювальний гурток і навчитися гарно танцювати?» та ін. У процесі формування систематизованих знань про балет у дітей ЕГ виявилася досить ясно виражена стратегія пізнавальної діяльності. У дошкільників добре сформовані уявлення про балет, більшість з них може відповісти, що: «це коли танцюють», «це танці під музику, там є сюжет», «історія, яку не розповідають, а показують, там всі герої танцюють», «це коли в театрі звучить музика, на сцені красиві декорації і лише танці, вони різні і дуже красиві».

Отже, на контрольному етапі дослідження у дошкільників виявлено вищий рівень сформованості елементарних знань про музику, чим на констатувальному етапі. У ході проведення дослідження нами було виявлено, що використання бесід про балет у роботі з дітьми було ефективно. У дітей експериментальної групи не лише підвищився рівень сформованості елементарних знань про балет, але і з'явився інтерес до запропонованого жанру музичного мистецтва. Також експериментатор відзначила, що дошкільники, з якими проводилася розвиваюча робота, стали більш активнішими на музичних заняттях.

Останній компонент, який ми розглядали – діяльнісний, який передбачав вміння дітей проявляти самостійність у хореографічній діяльності, імпровізувати в танцях; створювати хореографічні «балетні» композиції та ін.

Як показало спостереження, у дітей експериментальної групи краще розвинута самостійність пошуків творчих дій, активізувалися прояви творчої

ініціативи при інсценуванні музичного твору засобами різних видів мистецтва. Більша частина дітей експериментальної групи змогла виразити емоції, образ і запропоновані обставини в танцювальному номері згідно його сюжету, використовуючи міміку, пантоміміку, жести, що є невід'ємною частиною успішного виконання танцювальної композиції.

Діти експериментальної групи, у порівнянні з дітьми контрольної групи, почувши музику, починали самі рухатися, змальовували музичних персонажів. Діти контрольної групи із задоволенням копіювали лише те, що бачили своїми очима. Їм важко представити абстрактний образ, тому педагог пропонувала малятам лише ті композиції, етюди, творчі завдання, які вони зможуть проаналізувати, спираючись на свій невеликий життєвий досвід. Наприклад, «змалювати листочок або сніжинку». Дитина повинна була її добре представити в уяві. При цьому педагог заохочував несхожість, оригінальність, пошук дітей, коментуючи їх дії.

Оцінка рівня сформованості емоційного, змістового та діяльнісного компонентів у дітей старшого дошкільного віку показала наступні результати, які представлені у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Оцінка рівня сформованості компонентів елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку (підсумковий зріз)

Досліджувані групи		Компоненти									Рівні					
		Емоційний			Змістовий			Діяльнісний			Високий		Середній		Низький	
		Бали									%					
		2	1	0	2	1	0	2	1	0	5-6	%	2-4	%	0-1	%
ЕГ	21	–	3	2	1	4	3	1	4	3	2	10	11	52	8	38
КГ	21	1	3	3	–	3	4	–	3	4	1	5	9	43	11	52

Для того, щоб побачити результати проведеної нами роботи, отримані результати контрольного експерименту порівняли з результатами

констатувального етапу. По всіх проведених методиках на контрольному етапі відмічено зростання результатів у дітей експериментальної групи, а отже і покращення загальних показників. У контрольній групі явних приростів у рівні знань про балет не спостерігалось. Детально результати порівняння отриманих результатів представлені у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Порівняльна характеристика рівнів сформованості елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку ЕГ та КГ

Рівні сформованості елементарних знань про балет у старших дошкільників	ЕГ (n = 21 осіб)				КГ (n = 21 осіб)			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%
Високий	–	–	2	10%	1	5%	1	5%
Середній	8	38%	11	52%	8	38%	9	43%
Низький	13	62%	8	38%	12	57%	11	52%

За результатами діагностики на контрольному і констатувальному етапах експерименту, можна констатувати той факт, що сталися значні зміни у експериментальній групі. З'явилося 10% дітей з високим рівнем. Діти вільно висловлювали свої думки про музику; давали естетичні оцінки, в яких широко використовувалися образні порівняння, метафори; ділилися своїми емоційними переживаннями і виниклими асоціаціями.

У порівнянні з констатувальним експериментом асоціації дітей відносилися не лише до особистого життєвого досвіду, але і зв'язувалися з уявними ситуаціями, які з'являлися під впливом музики. Також, діти стали у певніше встановлювати зв'язки між змістом твору, засобами музичної виразності й емоційним настроєм. Це свідчить про розуміння основних художніх закономірностей. Для дошкільників було характерне перенесення випробовуваних емоцій у процесі спілкування з творами у такий вид

музично-ритмічної діяльності як танцювальна творчість. Діти, емоційні прояви яких відповідали середньому рівню, були стриманіші у зовнішньому вираженні емоційних переживань. Це пояснюється індивідуально-типологічними особливостями даних дітей. Але в порівнянні з результатами констатувального експерименту емоції у дошкільників стали змістовнішими і різноманітнішими за формою. Зацікавленість також була властива дошкільникам, але їх більшою мірою цікавила емоційна сторона творів. Мімічна експресія, виразні рухи дітей у танцях свідчили про емоційне відношення до запропонованих творів.

Отже, можна зробити висновок, що цілеспрямоване, систематичне проведення занять з ознайомлення дітей із балетним мистецтвом сприяє підвищенню рівня елементарних знань про музику у дітей 6 років. Припущення, що створення у старших дошкільників емоційно-позитивного відношення до балетного мистецтва; повідомлення дітям елементарних знань про балетне мистецтво; формування практичних умінь для здійснення дитячої танцювальної діяльності, а також розробка та впровадження Програми «Вітаю тебе, балет!» з формування первинних знань про музику і балет у старших дошкільників, яка спрямована на розвиток емоційного, змістового, діяльнісного компонентів, доведено.

Отримані результати у ході контрольного експерименту дають підставу виділити позитивну динаміку змін у формуванні елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку (від цікавості і зацікавленості до естетичної насолоди і вільного творчого самовираження). Організована нами робота з формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку зробила позитивний вплив на підвищення рівня до балетного мистецтва старших дошкільників. Аналіз вищезгаданого дозволяє зробити висновок, що для формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку вихователі закладу дошкільної освіти повинні проводити систематичну і цілеспрямовану роботу по збагаченню чуттєвого досвіду дітей у процесі сприйняття музики. У результаті нашого дослідження

ми прийшли до наступних висновків. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив розглянути поняття «пізнавальний розвиток» дітей старшого дошкільного віку з позиції різних авторів. Багато хто з них відзначає, що пізнавальний розвиток – це складний комплексний феномен, що включає розвиток пізнавальних процесів (сприйняття, мислення, увага, уява, які є різними формами орієнтації дитини на навколишньому світі, в самому собі і регулює його діяльність).

Висновки до другого розділу

Експериментальна робота другого розділу була спрямована на перевірку педагогічних умов для ефективного формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна робота включала три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Результати констатувального етапу дослідження показали, що дитячі уявлення про балет носять уривчастий і безсистемний характер. Це, на наш погляд, пов'язано з відсутністю систематичної роботи педагогів, у практиці яких знайомство з мистецтвом балету не здійснюється.

У процесі формувального етапу дослідження були використані педагогічні умови, які спрямовані на формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку, а саме: створення у старших дошкільників емоційно-позитивного відношення до балетного мистецтва; повідомлення дітям елементарних знань про балетне мистецтво; формування практичних умінь для здійснення дитячої танцювальної діяльності.

На кожній зустрічі з дітьми використовувалися різні методи: бесіди з дітьми про музику у балеті, художнє слово; ілюстрації до музичних творів, які допомагали дошкільникам наочно зрозуміти і представити емоційні образи у балетній виставі. Окрім цього використовувалися відео-фрагменти,

дидактичні ігри, танцювальна творчість, метод контрастного зіставлення творів, метод порівняння творів за характером, жанром та ін.

Порівняльний аналіз констатувального етапу дослідження та прикінцевого зрізу показав, що в експериментальній групі, де були використані вищеназвані педагогічні умови, більшість дітей досягла бажаного рівня сформованості емоційного, змістового, діяльнісного компонентів елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, присвячену проблемі формування елементарних знань про балет у дітей старшого дошкільного віку, ми з'ясували, що початкові знання про музику є невід'ємною частиною музично-освітньої діяльності дошкільнят.

Музично-освітня діяльність – це перші кроки дитини в музичній області, які розкривають дітям зміст елементарних відомостей і знань про жанри музичного мистецтва, способах музичної діяльності. Музично-освітній вид діяльності включає в себе відомості загального характеру про музику як вид мистецтва, музичні жанри, композиторів, музичні інструменти та ін., а також спеціальні знання про способи виконавства.

Оволодіння елементарними знаннями про музику активізує розумові операції, допомагає встановленню суттєвих зв'язків між змістом музичного твору і тими виразними засобами, за допомогою яких вона передана композитором у даному музичному творі. Знання дають можливість міркувати, робити висновки, порівнювати, узагальнювати, тобто сприяють оволодінню узагальненими способами розумової діяльності, користуючись якими діти аналізують прослухані музичні твори.

На необхідність формування спеціальних знань про музику у дітей дошкільного віку вказували дослідники: Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, А. Гогоберідзе, В. Деркунська, М. Метлов, Г. Праслова, О. Радинова, Б. Теплов, А. Шевчук та ін. У зміст первинних знань про музику дослідники включають: загальні відомості про види музики, про різноманітність і специфіку окремих жанрів; початкові відомості про народну творчість, про композиторів, що створюють твори для дітей; знання музичних інструментів; знання деяких музичних термінів (оволодіння словником); знання засобів музичної виразності; знання про способи, прийоми виконавства; відомості, пов'язані з культурою слухання музичних творів; знання про те, що музичні звуки мають різну висоту.

Накопичення спеціальних знань про балет йде в безпосередньому зв'язку з музично-виховною діяльністю дошкільнят (сприйняттям-слуханням, виконавством, творчістю, музично-пізнавальною діяльністю). Однак успішність цього процесу визначається також і створенням певних педагогічних умов, що сприяють формуванню початкового знання про музику, а саме: створення у старших дошкільників емоційно-позитивного відношення до балетного мистецтва; повідомлення дітям елементарних знань про балетне мистецтво; формування практичних умінь для здійснення дитячої танцювальної діяльності. Дотримання в музичному навчанні та вихованні дошкільнят цим умовам сприяє накопиченню у дітей спеціальних знань про музику.

Список використаних джерел

1. Белкіна Є., Науменко Т. Світ мистецтва і дитина. *Дошкільне виховання*. 2000. № 1. С. 4–5.
2. Білаш О. Дитячі балети Генріха Майорова: до історії київського періоду творчості балетмейстера (1972–1978 рр.). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 4. С. 122–126.
3. Божок І. Дні мистецтв у дитячому садку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2013. № 1 (27). С. 5–8.
4. Вовк Т. Секрети успіху гурткової роботи. *Музичний керівник*. 2014. №3. С. 4-10.
5. Волкова Н. П. Педагогіка : Навч. посіб. Вид. 2-е, перероб., допов. К. : «Академвидав», 2007. 616 с.
6. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. К. : Музична Україна, 1990. 150 с.
7. Вусик Т. Музична лабораторія, або Давайте шуміти! *Музичний керівник*. 2013. № 5. С. 16-19.
8. Гаврилюк С. Театр і казка. *Дошкільне виховання*. 2003. № 5. С. 23–25.
9. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: Навчальний посібник. Вінниця: РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. 200 с.
10. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник. К. : Вища шк., 2006. 215 с.
11. Гузун Т., Гузун М. Здобутки українського хореографічного мистецтва в 30-70 рр. ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 52. С. 106–109.
12. Дем'янюк Н. Упровадження хореографічної спадщини Василя Верховинця в педагогічну та мистецьку освіту. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 4. С. 48–50.
13. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». Авторка — *Олена Половіна*: dv.in.ua/2021-2/p3.

14. Дніпропетровський академічний театр опери та балету. URL: <http://www.operaballet.com.ua/> (дата звернення: березень 2018).
15. Долинна О., Низковська О. Гурткова робота. *Дошкільне виховання*. 2004. № 8. С. 8–9.
16. Долинна О., Копейкіна О., Низковська О. Розвивати творчу особистість. *Дошкільне виховання*. 2003. № 7. С. 3-6.
17. Долинна О., Низковська О. Праця як засіб формування предметно-практичної компетенції дітей. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 22–27.
18. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремінь. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
19. Завгородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу. Суми : Універ. книга, 2010. 319 с.
20. Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва. URL: <https://www.musictheatre.kiev.ua/> (дата звернення: березень 2018).
21. Ковтун А. В. Виховання особистості засобами музичного мистецтва у вітчизняній педагогіці кінця XIX – середини XX століття Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. №6 (32). С. 61-67.
22. Крутій К. Термінологічне поле музичного заняття в дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2015. №11. С. 4-8.
23. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. А. Педагогіка: Підручник. – К. : Знання-прес, 2003. 418 с.
24. Ланцюженко З. Д., Школьнік С. Я., Бешапошникова Т. В. Музично-ритмічні хвилинки та розспіванки для дітей. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 64 с.
25. Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької. URL: <https://opera.lviv.ua/> (дата звернення: березень 2018).
26. Лісовська Т. А. Музичне виховання як педагогічна парадигма. 40 *Вісник Черкаського університету*. 2010. Випуск 183. Частина IV. С. 82-85.

26. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник / С. П. Максимюк. К. : Кондор, 2005. 667 с.
27. Мартиненко О. В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом : навч. посіб. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 232 с.
28. Мартыненко О. В. Педагогические условия формирования хореографических умений детей 5-6 летнего возраста в дошкольных учреждениях. Монография. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 205 с.
29. Макаренко Л. В. Так з'явився танець. *Дитячий садок. Мистецтво*. Всеукраїнський часопис для методистів, вихователів, музичних керівників, хореографів. 2011. 2(18). С. 57–59.
30. Макаренко Л. В. Про хороброго Лускунчика, дівчинку Марі... . *Джміль*. 2004. № 4. С. 10-11.
31. Макаренко Л. Марш. Танець Пісня. Матеріали до занять. Методичний посібник: ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ», дополіграфічна підготовка. 2020. 184 с.
32. Макаренко Л. Парціальна програма «Вітаю, театре!». Старший дошкільний вік ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ», дополіграфічна підготовка. 2021. 96 с.
33. Мартиненко О. В. Особливості хореографічної роботи з дітьми 6-7 років в умовах дошкільного навчального закладу // Стан та перспективи розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. К. : «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2014. С. 80–83.
34. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво і освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.
35. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 298 с.
36. Матвієнко С. І. Музична освіта та виховання дітей і молоді на Чернігівщині (XVIII – XIX ст.): дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 243 с.

37. Мережко Ю. Комплексні чи інтегровані музичні заняття: у чому відмінність? *Музичний керівник*. 2014. №5. С. 4-7.
38. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Суми : Наука, 2004. 210 с.
39. Морозовська Т. Хореографічне виховання як складова загальної освіти. *Рідна школа*. 2002. № 8/9. С. 25–28.
40. Музична діяльність майбутнього першокласника. Методичний аспект / Упоряд. Н. В. Андрієнко та ін. Харків: Ранок, 2012. 144 с.
41. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі : збірник методичних матеріалів / упор. І. А. Романюк. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 104 с.
42. Науменко Т. І. Музичне виховання найменших : інтегровані заняття. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с. (Б-ка «Шкіл. Світу»).
43. Нечай С. П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посібник. Київ: Світич, 2012. 144 с. – 186 с.
44. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій: навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. Миколи Гоголя, 2008. 128 с.
45. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с
46. Овсянникова А. Формування естетичних цінностей на заняттях з хореографічного мистецтва. *Рідна школа*. 2010. № 4/5. С. 77–78.
47. Одеський національний академічний театр опери та балету. URL: <http://opera.odessa.ua/> (дата звернення: березень 2018).
48. Омельченко А. І. Музично-естетичне виховання в українській педагогіці (XVI-XVIII ст.): дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2001. 205 с.
49. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : ТОВ «Українська академія дитинства», 2017. 80 с.

50. Романюк І. А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному закладі: навч.-метод. посібн. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 280 с.
51. Романюк І. Провідні педагогічні принципи організації музичних занять у дошкільному навчальному закладі. Музичний керівник. 2013. №2. С. 4-6.
52. Сбітнєва Л. М. Розвиток системи музично-естетичного виховання в Україні: історико-педагогічний дискурс : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2015. 186 с.
53. Семенов О. Український фольклор: навч. посіб. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 254 с.
54. Степанова Т. М., Лісовська Т. А. Індивідуально-диференційованій підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку: монографія. Київ: Слово, 2012. 256 с.
55. Суржанська В. Музичні творчі завдання : створюємо та використовуємо у роботі з дошкільниками. Музичний керівник. 2012. №4. С. 25-31.
56. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.
57. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К.: Знання-Прес, 2006. 700 с.
58. Педагогіка в запитаннях і відповідях: Навчальний посібник / Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков та ін. К.: Знання, 2006. 252 с.
59. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
60. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології: навч.-метод. посібник. К. : А.С.К., 2002. 255 с.
61. Пізнавальний розвиток старших дошкільників / уклад. Дикань Н. І., Мельниченко К. С., Шевцова О. А. Х. : Вид.група «Основа», 2011. 319с.

62. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : «Академвидав», 2004. 456 с
63. Правила для театралів. *Джміль*. 2018. № 1. С. 30–31.
64. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору : навчально-методичний посібник. К. : Шкільний світ, 2008. 128 с.
65. Синяк І. М., Самсонова О. О. У світі музичних ігор. Х. : Вид-во «Ранок», 2017. 144 с.
66. Сиротич Н. Вихователь – режисер дитячого театру. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 12. С. 55–60.
67. «Снігова королева» станцювала під музику Чайковського. АРТ профіль: мистецькі новини. URL: <http://art.co.ua/snihova-koroleva-stantsyuvala-pid-muzyku-chajkovskoho/> (дата звернення: березень 2018). Мистецтвознавчі записки. Випуск 33. 367 с.
68. Станішевський Ю. Балетний театр України : 225 років історії. Київ : Музична Україна, 2003. 438 с.
69. Станішевський Ю. Національна опера України 2001–2011. Київ : Музична Україна, 2013. 304 с.
70. Суріна Н. Ігри на розвиток творчої уяви. *Дошкільне виховання*. 2000. № 1. С. 4–5.
71. Тарасенко Л. Нова стара казка. *День*. 2007. № 187. 25 жовтня.
72. Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка. URL: <http://hatob.com.ua/ukr/> (дата звернення: березень 2018).
73. Фіцула М. М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 192 с.
74. Шкурєєв К. Балети харківських композиторів для дітей. Ідейно-художні та філософські мотивації. *Культура України*. 2016. Вип. 53. С. 231–242.

75. Шкурєєв К. Становлення хореографічної освіти у Харкові (XX – початок XXI століття) як чинник створення балетних вистав для дітей. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2016. №1. С. 143–148.
76. Шоломович С. М., Рудченко І. М., Зініч Р. Т. *Методика музичного виховання в дитячому садку*. К. : Музична Україна, 1979. 163 с.
78. Шевчук А. С. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 15–21.
79. Шевчук А. С. Дні мистецтва в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С. 20-21.
80. Шевчук А. С. Мистецький глосарій: театр. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2007. №2. С. 23.
81. Шевчук А. С. Художні проекти з 5-річними дітьми та їхніми батьками. *Дошкільне виховання*. 2013. № 8. С. 11–17.
82. Шевчук А. С. Дитяча хореографія: програма та навч.-метод. забезпечення хореогр. діяльності дітей від 3 до 7 років: навч.-метод. посібн. : 2-ге видання, без змін. Київ: Шкільний Світ, 2011. 128 с.
83. Шевчук А. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2020. № 4. С. 20–23.
84. Щукіна Л. В. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами художньо-театральної діяльності. Адаптована програма. *Дошкільний навчальний заклад*. 2010. № 9 (45). С. 21–30.
85. Шуть М. Музичний керівник та учитель музичного мистецтва : нова інформація. *Музичний керівник*. 2011. №1. С. 4-9.
86. Удовіченко В. В., Сиротенко Т. А., Кугуєнко Н. Ф. *Хореографія в дошкільному навчальному закладі: парціальна програма*. Харків: Ранок, 2014. 80 с.
87. Якимчук С. *Методика музичного виховання: навч. посібник*. Рівне: РДГІМ, 2003. 160 с.

Додатки

Додаток 1

План проведення бесіди з дітьми старшого дошкільного віку

1. «Чи любиш ти слухати музику?»
2. «Чи любиш ти танцювати?»
3. «Як ти думаєш, для чого людям потрібна музика і навіщо придумали танець?»
4. «Що таке балет?»
5. «Чи був ти у театрі на балетній виставі?»
6. «Що тебе вразило у балетній виставі?»
7. «Що тобі найбільше запам'яталося, сподобалось у балетній виставі?»
8. «Який твій улюблений танок?»
9. «Чи любиш ти танцювати?»
10. «Танцюєте ви з мамою, татом?»
11. «З ким-небудь ще ти танцюєш?»

За сніданком. Б. Бойко

Для Марійки та Іванка
На столі готова манка.
Почали! За маму, тата...
Але манки ще багато!
За бабусю, дідуся...
На тарілках каша вся...
Тато каже: - Треба їсти
За відомих футболістів!
Молодець, поснідав син!
Доню, їж за балерин! –
Доня ж мовила похмуро:
- Березуть вони фігуру!

<http://www.sadochok.org/read.php?id=2>

dreamstime.

